

BÖLGE ADLİYE MAHKEMESİ VE YARGITAY KARARLARINA KARŞI YARGILAMANIN YENİLENMESİ

RETRAIL AGAINST THE DECISIONS OF REGIONAL COURTS AND COURT OF CASSATION

Bu çalışma, Dokuz Eylül Üniversitesi Özel Hukuk Tezsiz Yüksek Lisans Programı kapsamında bitirme projesi olarak hazırlanmış ve başarılı bulunmuştur.

ÖZET

Sınırlı ağır usûlî hatalar sebebiyle kesinleşmiş bir mahkeme kararının ortadan kaldırılmasını amaçlayan yargılamanın yenilenmesi, Türk hukukunda sadece maddi anlamda kesinleşmeye elverişli hükümlere karşı kabul edilmektedir. Ancak, benzer usûlî hataların, tek başına maddi anlamda kesinlik etkisini haiz olmayan kanun yolu mahkemesi kararlarında da ortaya çıkması mümkündür. Bu nedenle, Kanun'un açıkça maddi anlamda kesinleşme sınırlaması yapmaması karşısında bu tür kararlara karşı da yargılamanın yenilenmesine başvurulabileceğini kabul etmek gerekir.

Bu çerçevede, gerek bölge adliye mahkemesi gerekse Yargıtay tarafından kanun yolu incelemesi talebi üzerine verilen her çeşit karara karşı da yargılamanın yenilenmesine başvurulabilmelidir. Bu noktada, yenilenmesi talep edilen yargılama, ilgili sebebin ortaya çıktığı istinaf veya temyiz incelemesi olduğu için, bu sebebi incelemeye ve gerekirse önceki kararını kaldırarak yeni bir karar vermeye görevli ve yetkili mahkeme de ilgili kanun yolu mahkemesi olmalıdır. Böylece o kanun yolu mahkemesi, kanun yolunun niteliğine uygun ve kanun yolu incelemesi neticesinde verilebilecek bir karar verecektir.

Anahtar Kelimeler: Yargılamanın yenilenmesi, kesin hüküm, istinaf, temyiz

ABSTRACT

Retrail, which aims to remove a judgement finalized with some severe and limited procedural mistakes, is accepted in Turkish law only for the judgements that is suitable for *res judicata*. However, the same severe procedural mistakes could appear at the decisions given by appeal courts, which are unsuitable for *res judicata* by its own. Therefore, in the light of the law, which does not explicitly limits retrail with *res judicata*, retrail should be applied against these kinds of judgements too.

In this context, chance of retrail should be accepted against any judgements given upon the appeal request by both Regional Courts and Court of Cassation. In this case, because the trial that is subject to retrail is the appeal trail, which fails with the retrail reasons, conducted by the Regional Courts or Court of Cassation, competent court is the related Regional Court or Court of Cassation, that is legally authorised to investigate the presented retrail reason and if necessary to give a new ruling by removing the previous decision. Thus, related appeal court will be able to give a new ruling that is appropriate with the appeal proceeding. .

KEYWORDS: Retrail, *res judicata*, appeal

* İzmir Barosu, e-mail: avberfinuyma@gmail.com

GİRİŞ

Anayasa'nın 36. maddesinde düzenlenen hak arama hürriyeti ve adil yargılanma hakkının bir gereği olarak, kanunî düzenlemelerde etkin hukukî koruma ve adil yargılanma hakkını zedeleyen veya böyle bir izlenim uyandıran yargılamaların önlenmesi için birtakım imkânlar getirilmiştir. Bu tür hak ihlallerinin öncelikle üst mahkemelerce giderilebilmesi için yargılamanın taraflarına olağan kanun yollarına başvuru hakkı tanınmış; ancak kanun yollarına başvuru hakkı da hukuk güvenliği ilkesi gerekçesiyle sınırlandırılmıştır. Zira, yargılamanın taraflarının bir noktada kesin hüküm elde etmek suretiyle uyuşmazlığın kesin olarak sona ermesinde hukukî yararları vardır. Diğer yandan, kesinleşmiş bir mahkeme kararında dahi, belirli ağır yargılama hatalarının var olabileceğini kabul eden kanun koyucu, tarafların bu belirli hâllerde yargılamanın yenilenmesi yoluyla söz konusu ihlâlin giderilerek yeni bir karar verilmesini talep etmelerine imkân tanımıştır. Bu noktada, olağanüstü bir kanun yolu olarak yargılamanın yenilenmesi davası, sadece kanunen sınırlı olarak sayılan ağır yargılama hatalarının varlığı hâlinde, kesinleşmiş bir mahkeme kararının değiştirilmesini sağlayarak adil yargılanma hakkının tüm unsurlarının sağlanması yoluyla neticede hak arama hürriyetine hizmet etmektedir.

Yargılamanın yenilenmesi, hukuk sistemizde neredeyse görüş birliğiyle esasa ilişkin ve maddî anlamda kesinleşen kararlara karşı başvurulabilecek bir yol olarak kabul edilmektedir. Bu noktada, ilk derece yargılaması aşamasında gerçekleşen yargılamanın yenilenmesi sebepleri nedeniyle bu yola başvurulmasında uygulamada pek sorun çıkmamakta ve bu hususa ilişkin doktrinde birçok çalışma bulunmaktadır. Diğer yandan, bölge adliye mahkemelerinin göreve başlamasıyla uygulanmaya başlayan istinaf kanun yolu aşamasında da belirli çerçevede esasa ilişkin yeni bir karar verilebileceğinden bu kararlara karşı yargılamanın yenilenmesi davası açılmasında da pek fazla sorunla karşılaşılabilir. Zira, böyle bir durumda maddî anlamda kesinlik niteliğini haiz olan ilgili bölge adliye mahkemesi kararı olacağından, mevcut ilk derece kararlarına ilişkin uygulama benzer şekilde istinaf kararları bakımından da de-

vam ettirebilecektir. Bu noktada asıl sorun, istinaf ve temyiz aşamasında uyuşmazlığın esası hakkında bir karar verilmemiş olmasına rağmen bizatihi bu aşamada ortaya çıkmış yargılamanın yenilenmesi sebepleri için bir hukukî çare olup olmadığıdır. Kanaatimizce, kanun koyucu yargılamanın yenilenmesi sebeplerini genel olarak düzenleyerek bu sebeplerin olağan kanun yolları kapalı olan bir kararın değiştirilmesine imkân tanıyacak derecede ağır bir hata olduğunu kabul etmiş olduğundan, ilgili sebeplerin kanun yolu aşamasında ortaya çıkmış olmasına karşı başvurulacak bir yol olmadığı söylenemez. Böyle bir kabul, hem yargılamanın yenilenmesi sebeplerinin ağırlığıyla bağdaşmayacak hem de kanun yolunu etkin ve adil yargılanma hakkına riayet edilen bir yargılama aşaması olmaktan çıkarabilecektir. Bu nedenle çalışmamızda, istinaf ve temyiz kanun yolunda ortaya çıkan kararlara karşı yargılamanın yenilenmesi usûlü, bu aşamalarda ortaya çıkabilecek sebepler ve kanun yolu aşamasının yenilenmesinin sonuçları incelenmiştir. Mevcut Türk doktrini ve uygulaması, neredeyse mutlak bir kabulde kanun yolu aşamasındaki kararlara karşı yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurulmasını kabul etmemesine rağmen, bu aşamalarda da ilgili yolun gerekliliği üzerinde durulmuştur.

Çalışmamız dört bölümden oluşmakta olup ilk bölümde genel olarak yargılamanın yenilenmesi kavramı, sebepleri ve usûlü üzerinde durulmuş; ikinci bölümde istinaf; üçüncü bölümde ise, temyiz aşamasında ortaya çıkan kararlara karşı yargılamanın yenilenmesi gerekliliği, bu aşamalarda ortaya çıkabilecek yargılamanın yenilenmesi sebepleri, usûlü ve sonuçları detaylı olarak incelenmiştir. Çalışmamızın son bölümünde ise, belirli bir uyuşmazlığa ilişkin davada yargılamanın farklı aşamalarında farklı yargılamanın yenilenmesi sebeplerinin ortaya çıkması hâlinde nasıl bir yol izlenebileceği üzerinde durulmuştur.

I. GENEL OLARAK YARGILAMANIN YENİLENMESİ

A. Yargılamanın Yenilenmesi Kavramı ve Amacı

1. Kavram

Türk hukuk sisteminde, yargıya olan güvenin de bir gereği olarak kesinleşmiş veya kesin olarak verilen kararların sonradan değiştirilmesi ve bu kararlara itiraz edilmesi, kural olarak, mümkün değildir. Bu durumun tek istisnasını 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun¹ 374 ilâ 381. maddeleri arasında düzenlenmiş olan yargılamanın yenilenmesi müessesesi oluşturur. Bu kurum, doktrinde, iade-i muhakeme², muhakemenin iadesi³, yargılamanın iadesi⁴ ve yargılamanın yenilenmesi⁵

¹ RG, 04.02.2011, S. 27836.

² Karafakih, İsmail Hakkı: Hukuk Muhakemeleri Usulü Esasları, Ankara 1952, s. 264; Berki, Şakir: Hukuk Muhakemeleri Usulü, Sevinç Matbaası, Ankara 1959, s. 92; Erkuyumcu, Müfit: "İade-i Muhakeme", AD 1947, S. 5, s. 348; Üstündağ, Saim: Medeni Usul Hukukunda Kanun Yolları ve Tahkim, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1968, s. 58; Üstündağ, Saim: Medeni Yargılama Hukuku, C. I-II, 6. Baskı, İstanbul 1997, s. 910; Üstündağ, Saim: "Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 445. Maddesinin 5. Bendine Dayanan Muhakemenin İadesi Talebine İlişkin Düşünceler", Prof. Dr. Saim Üstündağ – Makaleler İçtihat Tahlilleri Çeviriler, Adalet Yayınları, Ankara 2010, s. 151 vd; Umar, Bilge: "Türk Medeni Usul Hukukunda İade-i Muhakeme", İÜHFİM 1963, C. XXIX, S. 1-2, s. 262 vd; Akgüner, Kemal: "Vekil ve Müvekkil Olmayan Kişiler Huzuruyla Dâvanın Görülüp Hükme Bağlanması Haline Dayanan Muhakemenin (Yargılamanın) İadesi ve Bir Yargıtay Kararı", ABD 1973, S. 4, s. 721.

³ Ansay, Sabri Şakir: "Muhakemenin İadesi", Adliye Ceridesi 1938, S. 4, s. 471 vd; Gürdoğan, Burhan: Medeni Usul Hukukunda Kesin Hüküm İtirazı, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1960, s. 53.

⁴ Ansay, Sabri Şakir: Hukuk Yargılama Usulleri, 7. Baskı, İstanbul Üniversitesi Yayınları, Ankara 1960, s. 377; Kuru, Baki: Hukuk Muhakemeleri Usulü, C. V, 6. Baskı, Demir Demir Yayıncılık, İstanbul 2001, s. 5164; Kuru, Baki: İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı, Yetkin Yayınları, İstanbul 2017 s. 566; Alangoya, Yavuz/Yıldırım, M. Kâmil/Deren-Yıldırım, Nevhis: Medeni Usul Hukuku Esasları, 8. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul 2011, s. 566; Arslan, Ramazan/Yılmaz, Ejder/Taşpınar Ayvaz, Sema: Medeni Usul Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara 2016, s. 582; Tanrıver, Süha: Medeni Usul Hukuku, C. I, Yetkin Yayınları, Ankara 2016, s. 863; Muşul, Timuçin: Medeni Usul Hukuku, 3. Baskı, Adalet Yayınları, Ankara 2012, s. 551; Ulukapı, Ömer: Medeni Usul Hukuku, 3. Baskı, Mımoza Yayınevi, Konya 2015, s. 492; Erdönmez, Güray: "Yeni Bir Senet veya Belgenin Ele Geçirilmesine Dayanan Yargılamanın İadesi Sebebine Eleştirel Bir Bakış", MİHDER 2009, S. 14, C. 5, s. 449 vd; Boran Güneysu, Nilüfer: "Yargılamanın İadesi Sebebi Olarak Üçüncü Kişilerin Hükümün İptalini Talep Etmesi", MİHDER 2016, C. XII, S. 33, s. 24 vd; İyilikli, Ahmet Cahit: Hukuk Yargılamasında Kesin Hüküm, Yetkin Yayınları, Ankara 2016, s. 403 vd.

⁵ Postacıoğlu, İlhan/Altay, Sümer: Medeni Usul Hukuku Dersleri, 7. Baskı, Vedat Yayıncılık, İstanbul 2015, s. 863; Bilge, Necip/Önen, Ergun: Medeni Yargılama Hukuku Dersleri, 3. Baskı, Sevinç Matbaası, Ankara 1978, s. 707; Arslan, Ramazan: Medeni Usul Hukukunda Yargılamanın Yenilenmesi, Turhan Kitabevi,

olarak da ifade edilebilmektedir. Bu tür farklı ifade şekilleri doktrinde eleştirilere de sebep olmaktadır⁶. Kanun metninde yargılamanın iadesi terimi tercih edilmiş olsa da, sebeplerin gerçekleşmesi hâlinde yargılama çoğunlukla tamamen baştan itibaren yeniden yürütüldüğü ve bu çerçevede yenilediği için çalışmamızda *yargılamanın yenilenmesi* ifadesi tercih edilmiştir.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 374 ve devamı maddelerine göre, yargılamanın yenilenmesi, kesinleşen veya kesin olarak verilen hükümlere karşı, sınırlı olarak sayılan sebeplerin varlığı hâlinde talep edilebilir. Yargılamanın yenilenmesi ancak kesinleşen veya kesin olarak verilen kararlar için istenebilir. Yargılamanın yenilenmesi sebeplerinden biri veya birkaçı bulunan bir yargılamada karar henüz kesinleşmemişse, yargılamanın yenilenmesi talep edilemez. Örneğin, yargılama, vekil veya temsilci olmayan kimselerin huzuruyla görülmüş olsa dahi, usûlsüz tebligat sebebiyle karar henüz kesinleşmemişse ya da yasaklı olan bir hâkim huzurunda dava görülerek karara bağlanmışsa, ilgili hukuka aykırılıkların kanun yoluna başvurularak ileri sürülmesi gerekir. Nitekim kanunda açıkça kesin veya kesin olarak verilen kararlar bakımından yargılamanın yenilenmesinin istenebileceği ortaya konmuştur (bkz. m. 374).

Bu noktada, yargılamanın yenilenmesinin kanun yolu olup olmadığı noktası da tartışmalıdır. Medenî usûl hukuku anlamında kanun yolu, hatalı ve noksan olma ihtimâli bulunan mahkeme kararlarının, bu hata veya eksikliklerin tespiti ve giderilmesi amacıyla talep üzerine bir üst yargı organı tarafından denetlenmesi şeklinde tanımlanmaktadır⁷. Bir

Ankara 1977, s. 15, Pekcantez, Hakan: "Medeni Usul Hukukunda Yeni Bir Yargılamanın Yenilenmesi Sebebi (HUMK m. 445/11)", 75. Yaş Günü İçin Prof. Dr. Baki Kuru Armağanı, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara 2004, ss. 520 vd; Yılmaz, Ejder: "Hukuk Davalarında Yasayollarına Başvuru Hakkı ve Bu Hakkın Sınırlandırılmasının Yerindeliği Sorunu", TBBD 1988, S. 1, s. 141; Karlı, Abdurrahim: Medeni Muhakeme Hukuku, 4. Baskı, Alternatif Yayıncılık, İstanbul 2014, s. 749; Namlı, Mert: Türk ve Fransız Medeni Usul Hukukunda Yargılamanın Yenilenmesi, Beta Yayınları, İstanbul 2014, s. 29.

⁶ Namlı, s. 24-29.

⁷ Özkes, Muhammet: Pekcantez Usûl Medeni Usûl Hukuku, 15. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, C. III, İstanbul 2017, s. 2150 vd. Benzer tanımlar için bkz. Ansay, Usûl, s. 342; Kuru, Cilt 5, s. 4483; Kuru,

hukukî çarenin kanun yolu olup olmadığı noktasında belirleyici unsurlar erteleyici ve aktarıcı etki açısından değerlendirilmektedir. Aktarıcı etki, kararın bir üst yargı organı tarafından denetlenmesi⁸; erteleyici etki ise, kararın şekli anlamda kesinleşmesinin önlenmesini⁹ ifade etmektedir. Buna göre gerçek anlamda bir kanun yolunun her iki etkiye de sahip olması gerekir. Bu çerçevede, yargılamanın yenilenmesi her iki etkiye de sahip olmadığı için olağan bir kanun yolu olarak nitelendirilemez¹⁰. Doktrinde yargılamanın yenilenmesi, kendine özgü, özel bir dava¹¹, kanun yolu benzeri özel bir hukukî çare¹² ya da olağanüstü bir hukukî çare¹³ olarak nitelendirilmektedir. Kanaatimizce, yargılamanın yenilenmesini, kendine özel bir dava türü ve yine bu çerçevede özel bir hukukî çare şeklinde nitelendirmek yerinde olacaktır. Zira yargılamanın yenilenmesi, yeni bir dava olarak ortaya çıkmakta, dava dilekçesine ilişkin genel hükümlere tâbi olarak¹⁴ görevli ve yetkili mahkemede harçları

Ders Kitabı, s. 478; Bilge/Önen, s. 636-637; Üstündağ, Medeni Yargılama, s. 816; Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım, s. 445; Yılmaz, Yasayolları, s. 131-132; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz, s. 580; Karlı, s. 696-697; Muşul, s. 515; Ulukapı, s. 448.

⁸ Özkes, Muhammet: 100 Soruda Medeni Usul Hukukunda Yeni Kanun Yolu Sistemi İstinaf ve Temyiz, 3. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2016, s. 34; Yavaş, Murat: Medeni Usul Hukukunda Temyiz, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2015, s. 17 (Geliştirici etki şeklinde ifade etmektedir); Akkaya, Tolga: Medeni Usul Hukukunda İstinaf, Yetkin Yayınları, Ankara 2009, s. 61; Namlı, s. 66.

⁹ Özkes, Pekcanitez Usul, s. 2158; Karlı, s. 697; Ulukapı, s. 448; Özkes, Kanun Yolu, s. 34; Yavaş, s. 16; Akkaya, İstinaf, s. 57; Namlı, s. 62.

¹⁰ Üstündağ, Medeni Yargılama, s. 910; Umar, İadei Muhakeme, s. 264; Yavaş, s. 20; Namlı, s. 76.

¹¹ Gürdoğan, s. 53; Kuru, Cilt 5, s. 5245; Kuru, Ders Kitabı, s. 574; Umar, Bilge: Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, 2. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2014, s. 1104; Namlı, s. 435; "Bilindiği üzere, HUMK'nun 445. maddesi gereğince yargılamanın yenilenmesine yönelik istek usulün kanun yolları bölümünde düzenlenmiş olmakla birlikte kendine özgü bir dava niteliğindedir." 1. HD, 25.06.2003, 6692/7601 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası). Yargılamanın yenilenmesi talebinin bir dava niteliğinde olması nedeniyle evrak üzerinden incelenerek karara bağlanamayacağı hakkında bkz. Vasfi Şensözen, "İadei Muhakeme", 3. HD, 08.05.1958, 3286/2868 Kararı Hakkında Bilgi Notu, Jurisdiction, 1958/15, ss. 1371-1372; 3. HD, 26.09.2017, 8042/12677 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası); 16. HD, 20.10.2016, 9701/7934 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası); 18. HD, 29.03.2016, 478/5187 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası); 1. HD, 25.06.2003, 6692/7601 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

¹² Arslan, s. 48.

¹³ Namlı, s. 77.

¹⁴ Namlı, s. 435.

ödenmek suretiyle¹⁵ yargılamanın yenilenmesi talebi ileri sürülmektedir. Diğer yandan, normal bir davadan farklı olarak, yargılamanın yenilenmesi davasının konusu daha önce kesinleşen bir yargılamaya ilişkin olup davanın olumlu sonuçlanması hâlinde daha önce kesinleşmiş bir karar ortadan kaldırılarak yeni bir karar verilmektedir (m. 380)¹⁶. Bu nedenlerle yargılamanın yenilenmesi, yeni bir dava şeklinde ileri sürülmekle birlikte daha önce sonuçlandırılmış bir yargılamada mevcut olan birtakım hukuka aykırılıkların giderilmesine de imkân tanımakta; özel bir dava ve hukukî çare özelliklerini bir arada barındırmaktadır.

2. Amaç

Bir mahkeme kararının olağan kanun yollarından geçmeksizin ya da geçmesine rağmen birtakım hata ve eksikliklerin tespit edilemeyerek kesinleşmesi mümkündür. İşte bu noktada, yargılamanın yenilenmesinin amacı, yargılama esnasında var olan ağır hatalar ve noksanlıkların kararın kesinleşmesinden sonra anlaşılması hâlinde ortaya çıkan hukuka aykırı sonuçları bertaraf edebilmektedir¹⁷. Aksi hâlde, adaletsiz kararların değişmez bir sonuç olarak kabullenilmesi sonucu yargıya olan güvenin zedelenmesi kaçınılmaz olacaktır. Ancak, yargı kararlarının tümünün güvenilirliği bakımından, her karara karşı olağan kanun yollarında ileri sürülebilecek her hangi bir sebeple yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurulmasını da engellemek gerekir. Bu sebeple, kanun koyucu, yargılamanın yenilenmesi sebeplerini sınırlı olarak belirleme gereği hissetmiştir.

B. Aleyhine Yargılamanın Yenilenmesi Yoluna Başvurulabilecek Kararlar

Türk hukuk doktrinde olağanüstü kanun yolu olarak yargılamanın yenilenmesi sadece maddi anlamda kesinleşen hükümlere karşı baş-

¹⁵ Kuru, Cilt 5, s. 5245; Arslan, s. 157, dn. 69; Namlı, s. 437.

¹⁶ Arslan, s. 163; Namlı, s. 456.

¹⁷ Arslan, s. 14.

vurulabilecek bir yol olarak kabul edilmektedir¹⁸. Maddî anlamda kesin hüküm teşkil etmeyen diğer kararların, örneğin çekişmesiz yargı işlerinde verilen kararların, yargılamanın yenilenmesine başvurulmaksızın değiştirilebilecek olması bu sınırlamanın sebebi olarak gösterilmektedir¹⁹. Yargıtay uygulaması da bu yöndedir²⁰.

Bu noktada, kanunî düzenlemeleri de irdelemek gerekmektedir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 374. maddesine göre, yargılamanın yenilenmesi, kesin olarak verilen veya kesinleşmiş olan *hükümlere* karşı istenebilir. Kesinleşme, şekli ve maddî anlamda olabilir. Şekli anlamda kesinlik, bir karara karşı kanun yolunun kapalı olması veya kararın kanun yollarından geçerek kesinleşmesi; maddî anlamda kesinlik ise, şekli olarak kesinleşen kararın tarafları, sebebi ve konusu aynı olan yeni bir dava açmanın kabul edilmemesi anlamına gelmektedir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, bugüne kadar hukukumuzda, mülga Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 445. maddesindeki "*katiyet*" ile mevcut Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 374. maddesindeki "*kesin*" ifadeleri, maddî anlamda kesinleşme olarak anlaşılmıştır. Ancak bu tercihin, pratik bir-

¹⁸ Ansay, Muhakemenin İadesi, s. 472-473; Erkuyumcu, s. 349; Postacıoğlu/Altay, s. 876; Kuru, Cilt 5, s. 5170; Kuru, Ders Kitabı, s. 617; Üstündağ, Kanun Yolları, s. 58; Üstündağ, Medeni Yargılama, s. 910; Umar, İadei Muhakeme, s. 265; Arslan, s. 70; Özekes, Pekcantez Usul, s. 2325; Muşul, s. 552; Boran Güneşsu, s. 24; Namlı, s. 96-97; İyilikli, s. 404. Detaylı bilgi için bkz. Namlı, s. 89 vd.

¹⁹ **Arslan**, s. 70; "Hemen belirtmek gerekir ki, tapu kayıt düzeltim davaları 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu 382 ve devamı maddelerine göre çekişmesiz yargı işlerinden olduğu, aynı kanunun 388. maddesinde mahkemece verilen kararların maddi anlamda kesin hüküm teşkil etmeyip aksi sabit oluncaya kadar geçerli olacağından, bu tür davalar nedeniyle yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilemeyeceği, bu durumda tıpkı veraset belgesinin iptali davalarında olduğu gibi hak iddia eden kişilerin önceki davadaki kişileri taraf göstererek Asliye Hukuk Mahkemesi'nde açacakları çekişmeli bir dava sonucunda haklarını iddia ve ispat etmeleri gerekeceği kuşkusuzdur. Hâl böyle olunca, açıklanan bu nedenle davanın reddine karar verilmesi gerekirken, yanlıgı değerlendirme ile yazılı şekilde karar verilmesi doğru değildir." 1. HD, 03.06.2014, 21734/10818 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

²⁰ "Yargılamanın iadesi, sadece kesinleşmiş olan esasa dair son kararlara karşı başvurulabilecek bir kanun yoludur. Maddi anlamda kesin hüküm gücü bulunmayan kararlara karşı (örneğin çekişmesiz yargıda verilen son kararlar) yargılamanın iadesi yoluna başvurulamaz." 8. HD, 02.03.2017, 53/2822 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası); "Başvurulan kanun yolu ise maddi anlamda kesinleşmiş veya kesin olarak verilmiş bulunan kararlara karşı tanınmış olup, maddi anlamda kesin hüküm gücü bulunmayan kararlara karşı bu yola gidilemez (1086 sayılı HUMK'nın 445., 6100 sayılı HMK'nın 374. maddesi)" 17. HD, 13.02.2012, 8517/1487 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası). Aynı yönde HGK, 15.06.2011, 20-226/412 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası); HGK, 13.04.2005, 6-229/259 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

takım gerekçeleri haricinde²¹ kanunî olarak açık bir dayanağının olduğunu söylemek oldukça güçtür. Kanun'un lafzında geçen hüküm ise, *esasa ilişkin nihaî karar* olarak kabul edilmektedir (m. 294/1). Ancak, Kanun metninde *karar* değil *hüküm* ifadesinin tercih edilmiş olması da, bu tercihin bilinçli olup olmadığı bir yana, yargılamanın yenilenmesini sadece maddî anlamda kesinleşen hükümlerle sınırlandırmaya gerekçe yapılamamalıdır. Zira, bir çekişmesiz yargı işinde, istinaf incelemesinde veya temyiz incelemesinde de, işin esasına girilerek bir nihaî karar verilmişse, ortaya çıkan karar esasa ilişkin bir nihaî karardır, hükümdür. Bu hükmün, maddî anlamda kesinleşmeye elverişli olup olmaması, yargılamanın niteliğine göre belirlenecek olan başka bir husustur. Ayrıca, Kanun'un 374. maddesinin yargılamanın yenilenmesini sadece maddî anlamda kesin hükümlerle sınırlamak amacıyla böyle bir ifadeyi tercih ettiğini söylemek de zordur. Zira, mülga Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu yargılamanın yenilenmesinin sadece kesin olan veya kesinleşen kararlar aleyhine talep edilebileceğini belirtmekle yetinmiş (HUMK m. 445)²²; mevcut Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun ilgili maddesinin gerekçesinde de "1086 sayılı Kanununun 445 inci maddesinin birinci fıkrasında olduğu gibi, hangi kararların yargılamanın iadesine konu teşkil edeceğini" n düzenlendiği ifade edilmiştir. Görüldüğü gibi, kanun koyucu esasen mülga Kanun zamanındaki düzenlemeleri bilinçli olarak sınırlayıcı ifade belirlemeyi dahi tercih etmemiştir. Kaldı ki, yukarıda belirtildiği gibi, mevcut Kanun lafzı, yargılamanın yenilenmesini sadece maddî anlamda kesin hüküm teşkil eden kararlara karşı başvurulabilecek bir yol olarak sınırlamaya da yeterli değildir. Bu nedenle, yargılamanın yenilenmesine başvurulabilmesi için kararın şekli anlamda kesinleşmiş olmasının yeterli kabul edilmesi ve kanunî düzenlemenin şekli anlamda kesinleşme olarak anlaşılması gerektiği kanaatindeyiz. Zira, henüz şekli anlamda kesinleşmemiş kararlara ilişkin yargılama hataları olağan kanun yolları-

²¹ Bu gerekçelerin, istinaf ve temyiz kanun yolunda ortaya çıkan kararlara karşı -sırf bu kararların maddî anlamda kesinleşmeyeceği sebebiyle- yargılamanın yenilenmesi yolunun kapatılmasına yeterli bir dayanak yapılamayacağı konusunda açıklamalarımıza ilgili bölümlerde değinilmiştir. Bkz. aşa. II, B ve III, B.

²² Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun lafzından maddî anlamda kesin hüküm teşkil etmeyen nihaî kararlara karşı da yargılamanın yenilenmesinin talep edilebilmesinin -teorik olarak- düşünülebileceği hakkında bkz. Namlı, s. 90-91.

na başvurularak giderilebilir²³. Karşılaştırmalı hukukta da yargılamanın yenilenmesi sadece maddî anlamda kesin hüküm teşkil eden kararlarla sınırlanmamakta; şekli anlamda kesinleşme yeterli görülmektedir²⁴.

Bu nedenle, tek başına maddî anlamda kesin hüküm etkisini haiz olmayan, aşağıda incelenecek istinaf ve temyiz kararlarına karşı da şartların gerçekleşmesi hâlinde yargılamanın yenilenmesinin talep edilebileceği kanaatindeyiz. Zira, yargılamanın yenilenmesi yolunu sadece maddî anlamda kesinleşen hükümlerle sınırlayan görüşlerin dayanağı olan pratik gerekçeler, istinaf ve temyiz kararları bakımından yetersiz kalmaktadır. Bu hususa ilgili bölümlerde detaylı olarak değinilmiştir²⁵.

Bu noktada doktrinde, usûle ilişkin nihai kararlara karşı yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurulamayacağı görüşüne²⁶ de karşı çıkılarak, usule ilişkin kararların da ilgili olduğu konuyla ilgili olarak maddî anlamda kesinleştiği ve diğer şartların da gerçekleşmesi hâlinde bu kararlara karşı da yargılamanın yenilenmesinin talep edilebileceği yönündeki gö-

²³ “Kabule göre de; HMK’nun 374/1. maddesi uyarınca yargılamanın iadesi, kesin olarak verilen veya kesinleşmiş olan hükümlere karşı istenebilir. Kanun yolu denetimi açık ve henüz kesinleşmemiş olan kararlara karşı yargılamanın yenilenmesi istenemez. Çünkü, kanun yolu açık ve kesinleşmemiş olan hükümdeki ağır yargılama hatalarının, kanun yolu denetiminde giderilmesi olanağı mevcuttur.” 12. HD, 16.03.2017, 24022/3916 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası); “Yargılamanın iadesi, kesin olarak verilen veya kesinleşmiş olan hükümlere karşı istenebilir. (HMK. m. 374/1) Kanun yolu denetimi açık ve henüz kesinleşmemiş olan kararlara karşı yargılamanın yenilenmesi istenemez. Çünkü, kanun yolu açık ve kesinleşmemiş olan hükümdeki ağır yargılama hatalarının, kanun yolu denetiminde giderilmesi olanağı mevcuttur. Bu bakımdan, yargılamanın iadesi yolu, kesinleşmiş olan hükümlere karşı başvuru istisnai ve olağanüstü bir yoldur.” 2. HD, 03.12.2013, 4597/28370 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

²⁴ Alman hukukunda, kanun yolu aşamasında ortaya çıkan kararlar dahil, şekli anlamda kesinleşen kararlara karşı yargılamanın yenilenmesinin talep edilebileceği hakkında bkz. Zöller, Richard/Greger, Zivilprozessordnung, 31. Auflage, Köln 2016, Vor § 578, Kn. 8; MüKo-ZPO/Braun, Münchener Kommentar zum Zivilprozessordnung, Band II, 4. Auflage, München 2012, § 578, Kn. 46; Stein, Friedrich/Jonas, Martin/Jacobs, Kommentar zur Zivilprozessordnung, Band VI, 22. Auflage, Tübingen 2013, § 578, Kn. 1; Saenger, Ingo/Kemper, Zivilprozessordnung Handkommentar, 5. Auflage, Baden-Baden 2013, § 578, Kn. 2. Benzer şekilde Fransız hukukunda şekli anlamda kesinleşmenin yeterli olduğu hakkında bkz. Namli, s. 94 vd. İsviçre hukuku için ayrıca bkz. Gehri, Myriam A./Kramer, Michael: Schweizerische Zivilprozessordnung, Zürich 2010, Art. 328, Rdnr. 1.

²⁵ Bkz. aça. II, C ve III, C.

²⁶ Muşul, s. 552. Benzer yönde İyilikli, s. 404-405.

rüşe²⁷ de değinmek gerekir. Söz konusu görüşe göre, usûle ilişkin nihaî karar, ilgili olduğu konuda maddî anlamda kesinlik etkisini haiz olacağı için, bu kararlara karşı yargılamanın yenilenmesi yolunun kapalı olduğunu kabul etmek, etkin hukukî koruma hakkıyla bağdaştırılmayacaktır. Burada, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 294. maddesinin altıncı fıkrasında, hükme ilişkin hususların, niteliğine aykırı düşmedikçe, usûle ilişkin nihaî kararlar hakkında uygulanacağına ilişkin düzenleme de bu görüşe ek bir gerekçe yapılabilir. Benzer şekilde, usûle ilişkin nihaî kararlar için ortaya çıkan etkin hukukî korumanın, istinaf ve temyiz kanun yolunda ortaya çıkan ve -davanın esası hakkında yeni bir karar olarak ortaya çıkmasa dahi- nihaî karar niteliğinde olan kanun yolu mahkemesi kararları bakımından da gerekli olduğundan şüphe duymamak gerekir.

C. Yargılamanın Yenilenmesi Sebepleri

1. Genel Olarak

Hangi hâllerde yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurulabileceği, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 375. maddesi ile özel bir sebep olarak 376. maddede belirlenmiştir. Yargılamanın yenilenmesi taleplerine ilişkin sebepler ilgili hükümlerde düzenlenen sebeplerle sınırlı olup, bunların dışında başka bir sebeple yargılamanın yenilenmesi talep edilemez; söz konusu sebepler yorum yoluyla genişletilemez²⁸. Kanunda

²⁷ Namlı, s. 91-93.

²⁸ Ansay, Usûl, s. 378; Ansay, Muhakemenin İadesi, s. 473; Gürdoğan, s. 53; Postacioğlu/Altay, s. 864; Kuru, Cilt 5, s. 5171; Kuru, Ders Kitabı, s. 567; Bilge/Önen, s. 710; Üstündağ, Kanun Yolları, s. 58; Üstündağ, Medeni Yargılama, s. 911; Umar, İadei Muhakeme, s. 267; Arslan, s. 128; Arslan/Yılmaz/Taşınar Ayvaz, s. 675; Yılmaz, Yasayolları, s. 141; Yılmaz, Ejder: Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, 2. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2013, s. 1590, 1592; Pekcanitez, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 520; Özkes, Pekcanitez Usûl, s. 2328; Karlı, s. 750; Muşul, s. 555; Namlı, s. 177; "HUMK'nın 445. maddesi vd. maddelerinde yargılamanın yenilenmesi koşulları sınırlı olarak sayılmış ve usulü düzenlenmiştir. Bu nedenle, yasadışı olağanüstü kanun yolu olarak sınırlı şekilde sayılan yargılamanın yenilenmesi koşullarının yorum yoluyla çoğaltılması mümkün değildir." 14. HD, 05.11.2015, 2681/9953 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası); "Yargılamanın iadesi sebepleri, HUMK m.455 de (HMK m 375) sınırlı olarak sayılmıştır. Bunun dışındaki bir sebepten dolayı, yargılamanın iadesi yoluna gidilemez." 6. HD, 05.11.2014, 8910/11982 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası). Aynı yönde 1. HD, 06.03.2014, 17502/5049 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası); 6. HD, 04.03.2014, 2270/2408 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası); 3. HD, 10.06.2013, 5838/9791 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası); 13. HD, 18.03.2003, 518/3068 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

sınırlı bir biçimde sayılan sebepler haricinde başka ağır bir yargılama hatası hâlinde dahi yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurulamaz²⁹. Bu sınırlı sayımın gerekçesi, kesinleşen bir mahkeme kararının yorum yoluyla geçersiz sayılabilmesinin engellenip hukukî güvenliğin korunması olarak açıklanabilir.

Yargılamanın yenilenmesi sebeplerinin detaylarına ve hangi sebeple hangi koşullar altında yargılamanın yenilenmesinin talep edilebileceğine bu çalışma kapsamında detaylı olarak değinilmeyecektir. Burada, sadece bu konudaki çalışmalara atıf yapmakla yetineceğiz³⁰.

2. Kanun Yolu Aşamasında Yargılamanın Yenilenmesi Sebepleri

Kanun'da düzenlenen ve birçok çalışmaya konu olan yargılamanın yenilenmesi sebepleri, hukukumuzda çoğunlukla sadece ilk derece aşamasındaki yargılamaya özgü sebeplermiş gibi yorumlanmaktadır. Şüphesiz ki, bu sebeplerin tamamının ilk derece yargılamasında veya üst mahkemelerin ilk derece mahkemesi olarak yargılama yaptığı işlerde ortaya çıkması mümkündür. Ancak, yargılamanın yenilenmesi sebeplerinin ortaya çıkabileceği yargılama aşaması, sadece ilk derece yargılamaları ile sınırlandırılmaz. Herhangi bir yargılamanın yenilenmesi sebebinin, ilk derece aşamasındaki yargılama kesitiyle hiçbir ilgisi olmaksızın, ilk defa ve münhasıran kanun yolu yargılamasında ortaya çıkması mümkündür. Benzer şekilde, ilk derece aşamasında mevcut olan yargılamanın yenilenmesi sebebinden başka bir yargılamanın yenilenmesi sebebinin münhasıran kanun yolu aşamasında gündeme gelmesi de mümkündür. Bu nedenlerle, özellikle 7 Kasım 2015 tarihinde Resmî Gazete'de yayınlanan Adalet Bakanlığı kararıyla istinafin yürürlüğe girmesiyle³¹, bu hâllerin istinaf veya temyiz yargılaması esnasında ortaya çıkabilme sorunu detaylı olarak incelenmeye muhtaçtır.

²⁹ Postacıoğlu/Altay, s. 874; Kuru, Cilt 5, s. 5171; Kuru, Ders Kitabı, s. 567; Umar, İadei Muhakeme, s. 268; Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım, s. 568-569; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz, s. 675; Özkes, Pekcanitez Usûl, s. 2328; Namlı, s. 177 vd.

³⁰ Bkz. Arslan, s. 76 vd; Özkes, Pekcanitez Usûl, s. 2328 vd; Namlı, s. 173 vd.

³¹ 07.11.2015 tarihli ve 29525 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan Adalet Bakanlığı kararına göre bölge adliye mahkemelerinin 20.07.2016 tarihinde tüm yurttan göreve başlayacak ve bu tarihten itibaren istinaf kanun yoluna başvurulacak; ancak, bu tarihten önce temyiz kanun yoluna başvurulmuş kararlar hakkında Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 5236 sayılı Kanun'la yapılan değişiklikten önceki temyize ilişkin hükümleri uygulanmaya devam edilecekti (bkz. geçici m. 3). Ancak daha sonra, 01.07.2016 tarih ve 6723 sayılı Kanun'la geçici 3. madde de değişikliğe gidilerek, istinafa mı temyize mi başvurulacağı noktasında kararın verilme tarihi esas alınmıştır.

Hemen belirtmek isteriz ki, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 375. maddesinde sayılan her sebebin istinaf veya temyiz aşamasında ortaya çıkması mümkün değildir. Özellikle istinaf aşamasında, her zaman yeni bir tahkikat yapılmayacağı ve dosyanın ilk derece mahkemesine gönderilebildiği durumlar (m. 353/1-a) ayırık tutulmalıdır. Bu durumlarda, istinaf incelemesi duruşma yapılmaksızın ve sadece belirli sebepler neticesinde sonuçlandırıldığından, kanaatimizce, burada sadece temyiz aşamasında söz konusu olabilecek yargılamanın yenilenmesi sebepleri ortaya çıkabilir. Ayrıca, teksif ilkesi ve istinaf aşamasında yeni iddia ve delil ileri sürülememesi ile ıslah yapılamaması sonucu (m. 357)³², istinaf kanun yolunda yeni delillerin ileri sürülmesi de kural olarak mümkün değildir. Bu nedenle, delillere ilişkin yargılamanın yenilenmesi sebeplerinin de ilk defa istinaf aşamasında ortaya çıkması, ihtimâl dışı olmasa da, pek olası değildir. Diğer yandan, ilk derece aşamasında ileri sürülen ve yargılamanın yenilenmesi sebebi teşkil eden bir delil, istinaf aşamasında da incelenerek uyuşmazlığın esası hakkında yeni bir karar verilmiş ya da istinaf talebi esastan reddedilmişse, istinaf kararına karşı da yargılamanın yenilenmesi talep edilebilmelidir. Sonuç olarak, istinaf aşamasında esastan inceleme yapılmışsa, bu aşamada da aynen ilk derece aşamasındaki yargılamanın yenilenmesi sebepleri söz konusu olabilir. Oysa istinaf aşamasında, dosya ilk derece mahkemesine gönderilmiş (m. 353/1-a) veya istinaf talebi çeşitli eksiklikler sebebiyle ön inceleme aşamasında reddedilmişse (m. 352), ancak birazdan inceleyeceğimiz temyiz aşamasına ilişkin yargılamanın yenilenmesi sebepleri karşımıza çıkabilir.

Temyiz aşamasında, yeni bir tahkikat yapılmayıp karar sadece hukuka uygunluk denetime tâbi tutulmakta ve temyiz neticesinde uyuşmazlığın esası hakkında, kural olarak, mevcut delillerin değerlendirilmesi ile yeni bir karar verilmemektedir (m. 370, 371). Bu nedenle, bu aşamada, delillere ilişkin yargılamanın yenilenmesi sebepleri söz konusu olamaz. Bu tür delillere ilişkin sebeplerin, ilgili delili esas alarak nihaî bir karar veren derecede ileri sürülmesi gerekir. Oysa söz konusu olan sebep, bi-

³² Bu konuya ilişkin eleştiri ve görüşler için bkz. Akkaya, İstinaf, s. 298; Meraklı Yayla, Deniz: Medeni Usûl Hukuku'nda İstinaf Kanun Yolunda Yeniden Tahkikat Yapılması, Yetkin Yayınları, Ankara 2014, s. 49.

zatihi ve sadece temyiz aşamasına ilişkinse, bu sebebin ileri sürüleceği yerin de temyiz mercii olması gerekir. Bu tür sebepler; mahkemenin kanuna uygun olarak teşekkül etmemiş olması, davaya bakması yasak olan yahut hakkındaki ret talebi, merciince kesin olarak kabul edilen hâkimin karar vermiş veya karara katılmış bulunması, -temyiz aşamasında vekilin değişmesi ve sebebin bu yeni vekile ilişkin olması şartıyla- vekil veya temsilci olmayan kimselerin huzuruyla davanın görülmüş ve karara bağlanmış olması ve son olarak yine sadece temyiz aşamasına ilişkin ortaya çıkmış olması şartıyla, lehine karar verilen tarafın, karara tesir eden hileli bir davranışta bulunmuş olması olarak sınırlandırılabilir.

Ortaya çıkan yargılamanın yenilenmesi sebebine göre, hangi aşamada nasıl bir usûl izleneceğine aşağıda ilgili bölümlerde değinilmiştir³³.

D. Yargılamanın Yenilenmesi Usûlü ve Sonuçları

Yargılamanın yenilenmesi usûlü Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 377 ve devamı maddelerinde düzenlenmiştir. Buna göre, yargılamanın yenilenmesi, her bir sebebe göre üç ay ve her hâlükârda kararın kesinleşmesinden itibaren on yıl içerisinde talep edilebilir. Süre aynı olsa da başlangıç zamanları bakımından her yargılamanın yenilenmesi sebebi ayrı ayrı değerlendirilmelidir³⁴. Yargılamanın yenilenmesi davası bakımından kesin olarak görevli ve yetkili mahkeme, kararına karşı yargılamanın yenilenmesi yoluna başvuru mahkemedir (m. 378/1)³⁵. Bu mahkemenin, esas hakkında yargılamanın yenilenmesi davasının açıldığı tarihte görevli veya yetkili olması önemli değildir³⁶.

³³ Bkz. a.ş. II, D; III, D; IV.

³⁴ Kuru, Cilt 5, s. 5242-5243; Özekes, Pekcanitez Usûl, s. 2344.

³⁵ Ansay, Usûl, s. 386; Ansay, Muhakemenin İadesi, s. 496; Erkuyumcu, s. 362; Postacıoğlu/Altay, s. 875; Kuru, Ders Kitabı, s. 574; Arslan, s. 149; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz, s. 683; Pekcanitez, Yargılamanın Yenilenmesi, s. 545; Özekes, Pekcanitez Usûl, s. 2345; Ulukapı, s. 503; Namlı, s. 394.

³⁶ Namlı, s. 400; "Usulün 448. maddesi hükmü veren mahkemeyi, yargılamanın iadesi davasında gerekli kararı vermekle yetkili kılmiştir. Bu kesin yetki kuralı karşısında, ilk davada hâkim yetkisiz karar verilemez. Öyle ise yapılacak iş, Usulün 450. maddesi çerçevesinde inceleme yapılması, sonucu uyarınca ya eski kararı tekrarlaması (Kanundaki deyim ile onaylaması) veya eski hükmün kısmen veya tamamen değiştirilmesinden ibarettir" 2. HD, 10.02.1981, 638/880 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

Ancak, “kararına karşı yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurulmuş mahkeme” ifadesi doktrinde farklı görüşlere ve istisnâ durumlarda çeşitli sorunlara da sebep olabilmektedir. Bir görüşe göre³⁷, bir yerde birde fazla aynı tür mahkeme varsa, bunlardan herhangi biri (aynı yetkili ve görevli mahkeme) yargılamanın yenilenmesi talebini değerlendirebilir. Bu konudaki aksi görüşe göre ise, yargılamanın yenilenmesi davasında görevli ve yetkili mahkeme mutlaka ilk kararı veren numaralı mahkeme olarak anlaşılmalı; yargılamanın yenilenmesi davası tevziye tâbi tutularak aynı mahkemenin başka bir numaralı mahkemesinde görülmemelidir³⁸. Benzer şekilde, taşınmazın aynına ilişkin davalarda karar verildikten sonra idarî sınırların veya yargı teşkilâtının değişmesi hâlinde, daha sonra açılacak yargılamanın yenilenmesi davasında yetkili mahkeme bakımından da sorunlar yaşanabilmektedir. Bu konuda, doktrinde yine ilk kararı veren mahkemenin yetkisine üstünlük tanınması gerektiği ileri sürülmekteyse de³⁹, Yargıtay kararları farklılaşabilmektedir⁴⁰. Kanaatimizce, davanın esasıyla ilgili görevli ve yetkili mahkemenin sonradan çeşitli sebeplerle değiştirilmiş olması, o konudaki yargılamanın yenilenmesi davasına ilişkin görevli ve yetkili mahkemeye etki etmemeli; bu tür istisnâ durumlarda Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 378. maddesinde yer verilen yargılamanın yenilenmesi davasına ilişkin özel görev ve yetki hükmü esas alınmalıdır. Bu noktada, ilk dava konusuna ilişkin görevli

³⁷ Özekes, Pekcanitez Ustul, s. 2330.

³⁸ Kuru, Cilt 5, s. 5247; Arslan, s. 151-152; Umar, Şerh, s. 1105; Namlı, s. 401-402; “Usul hukukumuzda göre yargılamanın iadesi bir dava olup, 448/1. madde hükmünce, “iadei muhakeme talebini mutazammın arzuhal hükmü veren mahkemeye verilir ve orada tetkik olunur.” Buradaki “Hükmü veren mahkeme” mutlak bir anlam taşımakta olup, bir yerden birden fazla asliye mahkemesinin bulunması halinde yargılamanın iadesine ilişkin dilekçenin o mahkemelerden herhangi birine verilebileceği benimsenemez. Aynı derecedeki mahkemelerden hangisi hükmü vermişse yargılamanın iadesi için de o mahkemeye başvurulması zorunludur.” HGK, 13.04.1988, 7-599/327 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

³⁹ Kuru, Cilt 5, s. 5248; Arslan, s. 150; Namlı, s. 399-400. Karşı görüşte Umar, Şerh, s. 1104.

⁴⁰ “Taşınmazın içinde bulunduğu ilçede sonradan mahkeme kurulduğuna ve faaliyetini sürdürdüğüne göre Sincan Asliye Hukuk Mahkemesinin daha önce hükmü veren Ankara Asliye Hukuk Mahkemesinin yerine geçtiği kabul edilmeli tarafların iddia ve savunmaları doğrultusunda delilleri toplanmalı ve ondan sonra işin esası bakımından bir hüküm kurulmalıdır. Kaldı ki, çekilmeye konu taşınmazla ilgili yapılacak keşfin gösterilen ve gösterilecek tanıkların HUMK.nun 259. maddesi gereğince taşınmazın başında yapılması ve dinlenilmesi gerekeceği, keza teknik bilirkişilerin taşınmazı görüp buna göre rapor ve kroki düzenletirilmesi görevleri taşınmazın fiilen içinde bulunduğu yer mahkemesine ait olup, bu gerek dava ekonomisi ve kamu düzeninin bir sonucudur.” 1. HD, 24.01.2008, 10797/746 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

mahkemenin sonradan yeni bir kanunî düzenlemeyle değiştirilmesi, o davaya ilişkin yargılamanın yenilenmesi davasında ilk kararı veren mahkemenin görevli olduğu sonucunu da değiştirmemelidir⁴¹. Örneğin, asliye hukuk mahkemesinde görülüp sonuçlanan bir davaya ilişkin yargılamanın yenilenmesi davası da daha sonra o konuda sulh hukuk mahkemeleri görevli kabul edilmiş olsa dahi, asliye hukuk mahkemesinin görevindedir.

Yargılamanın yenilenmesi davası da tıpkı diğer davalar gibi harca tâbi olup, yargılamanın yenilenmesinde de diğer genel hükümler geçerlidir⁴². Bu nedenle, kendisi de bir dava niteliğinde olan yargılamanın yenilemesi talebi, normal bir davanın açılmasında olduğu gibi dilekçeyle yapılacaktır⁴³. Ayrıca dilekçede yargılamanın yenilenmesi sebebi açıkça gösterilmelidir⁴⁴.

Kararı veren mahkeme yargılamanın yenilenmesi için yapılan başvuru üzerine, öncelikle bir ön inceleme yapacaktır (m. 379). Kanaatimizce, yargılamanın yenilenmesi için düzenlenen bu ön inceleme, Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile genel olarak tüm hukuk yargılamaları için kabul edilen yeni bir yargılama aşaması olan ön inceleme (m. 137-142) aşamasından farklı bir niteliktedir. Ön inceleme kurumunun hukuk sistemimize girmesinden önce yargılamanın yenilenmesi davasının aşamalarıyla ilgili olarak ileri sürülen görüşlere de bu noktada kısaca değinmek gerekmektedir. Yargılamanın yenilenmesi sebebinin de bir dava şartı olarak diğer dava şartlarıyla birlikte değerlendirileceğini savu-

⁴¹ Kuru, Cilt 5, s. 5248; Namlı, s. 404. Karşı görüşte Umar, Şerh, s. 1104.

⁴² Arslan, s. 157, dn. 69; Namlı, s. 435, 437; “Bu itibarla talebin (yargılamanın yenilenmesi dilekçesinin) harcı yatırılarak ayrı bir dava olarak esasa kaydedilmesi, diğer davalarda olduğu gibi HMK.122 vd. maddelerindeki yargılama aşamalarına göre gerekli usuli işlemlerin yürütülmesi gerekir. Yasal gereklilik bu yönde iken, mahkemece, gerekli harç tamamlanmadan ve ayrı esas kaydı yapılmadan yazılı şekilde karar verilmesi usul ve yasaya aykırı olup, bozmayı gerektirmiştir.” 8. HD, 09.05.2017, 10572/6674 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası); “Yargılamanın yenilenmesi istemi, yeni bir dava olup dava açılması için gereken koşullara uygun olarak harcı verilerek açılır ve ayrı bir esasa kaydedilerek anılan yasa hükümlerine göre inceleme yapılır.” 14. HD, 08.12.2003, 5485/8406 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

⁴³ Özkes, Pekcanitez Usûl, s. 2343-2344; Namlı, s. 435.

⁴⁴ Namlı, s. 436.

nan görüşe göre⁴⁵, bu aşamadan sonra yeniden yargılamanın yapılacağı ikinci aşamaya geçilebilecektir. Yargılamanın yenilenmesi davasının üç aşamadan oluştuğunu savunan görüşe göre ise⁴⁶, ilk aşamada genel olarak dava şartları, ikinci aşamada sebebin gerçekleşip gerçekleşmediği ve nihayet üçüncü aşamada yeniden yargılama yapılması gündeme gelecektir. Bizim de katıldığımız ikinci görüş kabul edilirse, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle genel olarak her dava için düzenlenen ve yine bir dava olan yargılamanın yenilenmesi için de geçerli olan ön inceleme aşaması tamamlanarak; daha sonra yargılamanın yenilenmesi için öngörülen özel ön incelemeler yapılacaktır. Bu noktada, yargılamanın yenilenmesi için kabul edilen ön incelemede talebin süresi içinde yapılıp yapılmadığının incelenecek olması (m. 379/1-a) ve genel olarak bir yargılamada süreler hakkında ön inceleme aşamasını müteakiben karar verilecek olması (m. 142) görüşümüzü destekler niteliktedir. O hâlde, bir yargılamanın yenilenmesi davasında, ilk olarak Kanun'un 137 ve devamı maddelerinde düzenlenen ön inceleme aşaması, daha sonra 379. madde uyarınca yargılamanın yenilenmesine ilişkin özel ön inceleme aşaması ve nihayet son olarak yargılamanın yenilenmesi şeklinde üç farklı aşamadan söz etmek yerinde olacaktır⁴⁷.

Yargılamanın yenilenmesine ilişkin bu özel ön incelemede, talebin süresinde yapılıp yapılmadığı, kaldırılması istenen kararın başvuru tarihi itibarıyla kesinleşip kesinleşmediği ve ileri sürülen yargılamanın yenilenmesi sebebinin kanunda yazılı sebeplerden olup olmadığı re'sen in-

⁴⁵ Ansay, s. 386; Bilge/Önen, s. 723; Arslan, s. 161-162. Benzer yönde Gürdoğan, s. 54. Yargıtay'ın da bu görüş yönünde değerlendirmeler yaptığı görülmektedir: "Yargılamanın yenilenmesi istemi hukuki niteliği itibarıyla ayrı ve bağımsız bir dava olup mutlaka duruşma yapılarak iki aşamada incelenmesi gerekir. Mahkeme öncelikle yargılamanın yenilenmesi davasının dinlenmeye değer olup olmadığını kendiliğinden araştırır. Bu aşamada genel dava koşullarından ayrı olarak yargılamanın iadesi davasının süresinde açılıp açılmadığının, teminat gösterilip gösterilmediğinin ve yasada sayılan yargılamanın iadesi sebeplerine dayanılıp dayanılmadığının incelenmesi gerekir. Bu koşullardan birisinin mevcut olmadığı sonucuna varılması halinde istem ret edilir. Mahkeme birinci aşamada yargılamanın iadesi davasının dinlenmeye değer olduğu sonucuna varırsa, ikinci aşamada esasa girerek ileri sürülen yargılamanın iadesi sebeplerinin doğru olup olmadığını araştırır." 3. HD, 26.09.2017, 8042/12677 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

⁴⁶ Kuru, Cilt 5, s. 5254; Üstündağ, Kanun Yolları, s. 66-67; Namlı, s. 448.

⁴⁷ "Bu itibarla talebin (yargılamanın yenilenmesi dilekçesinin) harcı yatırılarak ayrı bir dava olarak esasa kaydedilmesi, diğer davalarda olduğu gibi HMK.122 vd. maddelerindeki yargılama aşamalarına göre gerekli usuli işlemlerin yürütülmesi gerekir." 8. HD, 09.05.2017, 10572/6674 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

celenir. Bu şartlardan herhangi birinin bulunmaması hâlinde, mahkeme esasa girmeden davayı reddeder (m. 379/2)⁴⁸. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 379. maddesinde sayılan şartlar, yargılamanın yenilenmesi için, adetâ özel birer dava şartı niteliğinde olup, taraflarca her zaman ileri sürülebilir veya hâkim tarafından her zaman dikkate alınabilir.

Yargılamanın yenilenmesi yoluna, kural olarak, sadece ilgili kesin hükmün tarafları başvurabilir⁴⁹. Ancak, özel olarak, üçüncü kişilerin hükmün iptalini talep etmesi de mümkündür. Davanın taraflarından birisinin alacaklıları veya aleyhine hüküm verilen tarafın yerine geçenler, borçluları veya yerine geçmiş oldukları kimselerin aralarında anlaşarak, kendilerine karşı hile yapmaları nedeniyle hükmün iptalini isteyerek yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurabilirler (m. 376).

Bir karara karşı yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurulmuş olması, kendiliğinden kararın icrasını durdurmaz. Ancak, dava veya kararın niteliğine ve diğer hâllere göre talep üzerine icranın durdurulmasına ihtiyaç duyulursa, yargılamanın yenilenmesi talebinde bulunan kimse- den teminat alınmak şartıyla yenileme talebini inceleyen mahkemece icranın durdurulmasına karar verilebilir⁵⁰. Yargılamanın yenilenmesi sebebi bir mahkeme kararına dayanıyorsa bu takdirde teminat istenmez (m. 381)⁵¹.

Yargılamanın yenilenmesi davası yeni bir dava niteliğinde olduğundan, bu davada, önceki davada ileri sürülmeyen delil ve vakıalar da ileri sürülebilir; ancak bu durum, yargılamanın yenilenmesi davasını ilk davadan tamamen bağımsız yeni bir dava şekline getirmemelidir⁵².

⁴⁸ 6. HD, 18.10.2005, 2005/8421, 2005/9541 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası). Karş. Kuru, Cilt 5, s. 5254-5256.

⁴⁹ Kuru, Cilt 5, s. 5237; Üstündağ, Kanun Yolları, s. 65; Özkes, Pekcanitez Usûl, s. 2339; Arslan, s. 134; Namlı, s. 377.

⁵⁰ Özkes, Pekcanitez Usûl, s. 2344; Kuru, Ders Kitabı, s. 575; Arslan, s. 159; Namlı, s. 438.

⁵¹ Kuru, Ders Kitabı, s. 575; Postacıoğlu/Altay, s. 880.

⁵² Özkes, Pekcanitez Usûl, s. 2346; Arslan, s. 164. Karş. Üstündağ, Kanun Yolları, s. 67.

Yargılamanın yenilenmesi davası neticesinde üç tür karar verilebilir. Yapılan ön inceleme üzerine, talep süresi içerisinde değil, aleyhine başvurulmuş karar kesin değil veya yargılamanın yenilenmesi sebepleri gerçekleşmemişse talep esasa girilmeden reddedilir (m. 379). Esasa ilişkin inceleme sonunda, dayanılan yargılamanın yenilenmesi sebebi sabit görülürse, yeniden yargılama yapılarak ortaya çıkacak duruma göre verilmiş olan karar onanır veya kısmen yahut tamamen değiştirilir. Ancak, davacının açık veya zımni muvafakati olmaksızın vekil veya temsilci olmayan kimselerin huzuruyla dava görülmüş (m. 375/1-c); yargılamanın yenilenmesi talep edilen karar, tarafları, konusu ve sebebi daha önce verilen başka bir kesin hükme aykırılık teşkil ediyor (m. 375/1-ı) veya üçüncü kişilerce hükmün iptalinin talep edilmiş (m. 376) olduğu hâllerde yargılamanın yenilenmesine konu edilen karar iptal edilir.

Yargılamanın yenilenmesi davasında taraflar, bu davada ortaya çıkan kararlara karşı süresi içinde olağan kanun yollarına başvurabilir⁵³. Zira, yargılamanın yenilenmesi ve bu dava sonucunda ortaya çıkan karar, yeni ve yenilenen yargılamadaki karardan bağımsız yeni bir karar niteliğindedir. Bu nedenle, yargılamanın yenilenmesi davasına konu karar istinaf kanun yolu yürürlüğe girmeden önce Yargıtay aşamasından geçerek kesinleşmiş olsa dahi, yargılamanın yenilenmesi davası neticesinde verilen ilk derece mahkemesi kararı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun geçici 3. maddesi kapsamında değerlendirilemeyecek ve öncelikle istinaf kanun yoluna tâbi olacaktır⁵⁴.

⁵³ Gürdoğan, s. 54; Kuru, Cilt 5, s. 5263; Üstündağ, Kanun Yolları, s. 58, 67; Özkes, Pekcanitez Usul, s. 2346.

⁵⁴ "Somut olayda yargılamanın yenilenmesine konu mahkeme kararı Yargıtay tarafından onanarak kesinleşmiştir. Yukarıda açıklandığı gibi yargılamanın yenilenmesi talebi ayrı ve bağımsız bir davadır. Talebin kabulü halinde verilecek karar da yeni bir karardır. 6100 Sayılı Kanun'un geçici 3.maddesinin birinci fıkrası uyarınca Bölge Adliye Mahkemelerinin göreve başlama tarihinden sonra verilen söz konusu yeni kararın öncelikle istinaf denetiminden geçmesi gerekir. Bölge Adliye Mahkemesince istinaf başvurusunun incelenerek sonucuna göre bir karar verilmesi gerekirken yazılı gerekçe ile dosyanın mahkemesine geri çevrilmesine karar verilmesi doğru görülmemiştir." 22. HD, 14.02.2017, 10311/2106 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

II. BÖLGE ADLİYE MAHKEMESİ KARARLARINA KARŞI YARGILAMANIN YENİLENMESİ

A. İstinaf Aşamasında Verilen Kararlar

Bölge adliye mahkemesi tarafından yapılacak istinaf incelemesi neticesinde, istinaf başvurusu ön inceleme aşamasında reddedilebilir (m. 352); istinaf talebi esastan incelenerek haksız bulunarak reddedilebilir (m. 353/1-b) veya istinaf başvurusu haklı bulunarak kabul edilebilir. İlk durumda, istinaf başvurusu Kanun'da belirlenen ön koşulları sağlamaması nedeniyle reddedilmiş veya ilk derece mahkemesi kararı hukuken yerinde bulunmuştur. İkinci durumda ise, ilk derece mahkemesi kararı kaldırılarak dosya yeniden ilk derece mahkemesine gönderilir (m. 353/1-a) veya davanın esası hakkında yeni bir karar verilebilir.

Yukarıda belirtilen karar çeşitlerinin hepsinde, esasen ilk derece mahkemesi kararından tamamen bağımsız olarak bir istinaf kararı ortaya çıkmıştır. Ancak, özellikle bölge adliye mahkemesi tarafından istinaf talebi yerinde görülerek davanın esası hakkında yeni bir karar verildiği hâllerde, bizatihi istinaf aşamasında tahkikat yapılarak yeniden yargılama yapılmıştır. İstinaf incelemesinin özelliği ve temyizden temel farkı da bu noktada ortaya çıkmaktadır. Zira, bu durumda, temyizden farklı olarak istinafta yeni bir tahkikat süreci işlemekte ve bölge adliye mahkemesi tarafından davanın esası hakkında yeni bir karar verilmektedir⁵⁵. İstinaf aşamasında karşımıza çıkabilecek bu kararların her birine karşı, yargılamanın yenilenmesinin talep edilip edilemeyeceği ve eğer bu yola başvurulabilirse usûlü hakkında aşağıda ilgili bölümlerde detaylı açıklamalar yapılmıştır. Bu nedenle, bu bölümde, sadece istinaf aşamasında genel olarak hangi durumlarda ne tür kararların ortaya çıkabileceğini belirtmekle yetiniyoruz.

⁵⁵ Özekes, Pekcanitez Usûl, s. 2243. Bu konuda detaylı bilgi için bkz. Akkaya, İstinaf, s. 313 vd; Meraklı Yayla, s. 74 vd.

B. İstinaf Üzerine Verilen Kararlara Karşı Yargılamanın Yenilenmesi Gerekliliği

Yukarıda da belirttiğimiz gibi⁵⁶, hukukumuzdaki genel görüş yargılamanın yenilenmesinin sadece maddî anlamda kesin hükümlere karşı başvurulabilecek bir yol olduğu yönündedir. Bu noktada, istinaf kanun yolunda, ilk derece mahkemesi kararı ortadan kaldırılarak esas hakkında yeni bir karar verilmiş ise, maddî anlamda kesinleşmeye elverişli olan karar bir istinaf kararıdır. Böyle bir durumda, istinaf üzerine verilen karara karşı da aynen ilk derece mahkemesi kararlarına karşı olduğu gibi, şartların gerçekleşmesi hâlinde yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurulabileceğinden şüphe duymamak gerekir⁵⁷. Nitekim, aşağıda değinilmiş olan ve esasen Yargıtay kararlarına karşı yargılamanın yenilenmesine ilişkin 25 Kasım 1942 tarihli Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı'nın metninde⁵⁸ de esasa ilişkin nihai kararlara karşı yargılamanın yenilenmesi talep edilebileceği vurgulanmıştır. Bu kapsamda, istinaf talebi üzerine bölge adliye mahkemesi tarafından ilk derece mahkemesi kararı kaldırılarak uyuşmazlığın esası hakkında yeni bir karar verilmişse, bu bölge adliye mahkemesi kararına karşı yargılamanın yenilenmesinin talep edilebileceği de açıktır.

Burada asıl incelenmesi gereken husus, bölge adliye mahkemesinin bu kapsamda kalmayan diğer kararlarına karşı da yargılamanın yenilenmesinin talep edilip edilemeyeceğidir. Bölge adliye mahkemesi, istinaf başvurusunu ön inceleme aşamasında reddetmiş, dosyanın ilk derece mahkemesine gönderilmesine karar vermiş veya istinaf başvurusunu esastan reddetmişse, kanaatimizce, bu tür kararlara karşı da -olağan kanun yollarından bağımsız olarak- yargılamanın yenilenmesi talep edile-

⁵⁶ Bkz. yuk. I, B.

⁵⁷ Özkes, Pekcanitez Usül, s. 2342; Namlı, s. 169; Bulut, Uğur: Medenî Usül Hukukunda Davaların Yığılması (Objektif Dava Birleşmesi), Adalet Yayınevi, Ankara 2017, s. 535.

⁵⁸ "...Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun iadei muhakemeye mütedair faslındaki maddeliri metin ve ruhundan mezkür fasılda ancak davanın esası hakkındaki kararların yeniden muhakeme yapılmak suretiyle iptal veya tadil edilebilmesi bahis mevzuu olduğu..." İBK, 25.11.1942, 41/23 (RG, 26.01.1943, S. 5314). Ayrıca bkz. aşağıda III, B.

bilmelidir. Bu durumlarda ileri sürülebilecek yargılamanın yenilenmesi sebebi, özel olarak, sadece istinaf aşamasına münhasır olmalıdır. Zira, ilk derece yargılaması ve ilk derece mahkemesi kararına ilişkin sebepler, o aşamada ileri sürülmelidir. Diğer bir deyişle, bu tür sebeplerde yargılamanın yenilenmesi davasında görevli ve yetkili mahkeme de ilgili ilk derece mahkemesi olacaktır. Oysa, istinaf aşamasına ilişkin sebeplerle yargılamanın yenilenmesinin talep edilmesi hâlinde bu talebin ileri sürüleceği mahkeme de ilgili bölge adliye mahkemesi olacaktır⁵⁹.

C. İstinaf Aşamasında Yargılamanın Yenilenmesi Sebeplerinin Ortaya Çıkması

1. Genel Olarak

Daha önce belirttiğimiz gibi, istinaf yargılamasında ileri sürülebilecek yargılamanın yenilenmesi sebepleri, bu aşamada ortaya çıkan veya ilk derece mahkemesinde söz konusu olmasına rağmen istinaf aşamasında da etkileri devam eden sebeplerdir. Bu aşamada herhangi bir sebep söz konusu değil, ileri sürülen sebep ilk derece mahkemesi kararına etki eden ve sadece ilk derece yargılamasını etkileyen bir sebep ise, yargılamanın yenilenmesi talep edilebilecek karar da sadece ilk derece mahkemesi kararıdır.

Bu nedenle, hangi sebeplerin istinaf aşamasında ve nasıl ortaya çıkabileceğine veya nasıl istinaf aşamasına da etki edebileceğine de değinmek gerekir.

2. İstinaf Aşamasında Esastan İnceleme Yapılarak Yeni Bir Karar Verilmesi Hâlinde Yargılamanın Yenilenmesi

İstinaf kanun yolunda temyizden farklı olarak, belirli şekilde ve kapsamı sınırlı da olsa yeniden bir tahkikat yapılarak esas hakkında yeni bir karar verilebileceğini belirtmiştik. Örneğin, ilk derece mahkemesi dava-

⁵⁹ Karş. aça. IV.

yı kabul etmesine rağmen, bölge adliye mahkemesi ilk derece mahkemesi kararını kaldırarak davanın esastan veya usûlden reddine karar vermiş olabilir. Bölge adliye mahkemesince esasa ilişkin verilen yeni karar, tek başına maddî anlamda kesin hüküm teşkil etmeye elverişli olduğu için, bu karara karşı yargılamanın yenilenmesi sebepleri bakımından özel bir durum söz konusu değildir. Aynen ilk derece mahkemesi kararları bakımından söz konusu olduğu gibi, bölge adliye mahkemesi kararına karşı da aynı sebeplerle yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurulabilmelidir⁶⁰.

Bölge adliye mahkemesi, istinaf başvurusunu esastan inceleyerek davanın usûlden reddine karar vermiş ise, ilgili eksikliğin sonradan giderilerek ya da duruma göre eksiklik söz konusu olmadığı ek gerekçelerle ispatlanarak davanın yeniden açılması mümkün olduğundan, bu karara karşı yargılamanın yenilenmesi talep edilemeyecektir. Bu sonuç, Kanun metninin yargılamanın yenilenmesini sadece esasa ilişkin nihai kararlara münhasır kabul etmesiyle de uyum içerisinde.

3. İstinaf Talebinin Reddi veya Gönderme Kararı Hâlinde Yargılamanın Yenilenmesi

İstinaf incelemesi neticesinde dosyanın ilk derece mahkemesine gönderileceği hâllerin⁶¹ usûle ilişkin sebepler olduğundan hareketle (m. 353/1-a) burada ortaya çıkan gönderme kararının da davanın esasına ilişkin olmadığı düşünülebilir. Ayrıca, ilgili gönderme kararı neticesinde ilk derece mahkemesince yeni bir karar verileceği için, yargılamanın yenilenmesi talebinin de ilk derece mahkemesince verilecek yeni karar çerçevesinde incelenmesi gerektiği ileri sürülebilir. Ancak, kanaatimizce, ilk derece mahkemesi aşamasındaki usûlî hatalar nedeniyle gönderme kararı verilmiş olması, bu gönderme kararının da usûle ilişkin bir karar

⁶⁰ Özkes, Pekcanitez Usûl, s. 2342; Namlı, s. 169; Bulut, s. 535.

⁶¹ Gönderme kararı verilmesi gereken durumlar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Akkaya, Tolga: "İstinaf İncelemesi Sonunda İlk Derece Kararının Kaldırılması ve Dosyanın İlk Derece Mahkemesine Gönderilmesi", MİHBİR 15. Toplantı, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Çerçevesinde İstinaf, 6-7 Ekim 2017/ Antalya, s. 115 vd.

olarak yorumlanması sonucunu doğurmamalıdır. Aksine bölge adliye mahkemesi, istinaf talebine ilişkin Kanun'un 353. maddesinde düzenlenen ön inceleme şartlarının gerçekleştiğini kabul ederek, istinaf talebinin esası hakkında bir karar vermiş kabul edilmelidir. Bu nedenle, biza-tihi söz konusu gönderme kararına ilişkin bir yargılamanın yenilenmesi sebebi söz konusu ise, örneğin bu kararı veren istinaf hâkimlerinden biri yasaklı ise, bu karara karşı da yargılamanın yenilenmesi yolunun açık olduğu söylenebilir. Diğer yandan, gönderme kararı usûle ilişkin bir karar olarak kabul edilse dahi, usûle ilişkin nihaî kararların da ilgili olduğu konuda kesinlik arz ettiği ve bu nedenle bu kararlara karşı da yargılamanın yenilenmesinin mümkün olduğu yönündeki görüşten⁶² hareketle, istinaf aşamasında ortaya çıkan gönderme kararları bakımından da, diğer şartların da gerçekleşmesi hâlinde, yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurabileceği kanaatindeyiz⁶³.

İstinaf talebinin ön inceleme aşamasında reddedilmesi hâlinde de, esasa girildiği ve esasa ilişkin bir karar ortaya çıktığı söylenemeyecektir. Ancak, bu tür kararlara sebep olan istinaf yargılamasına münhasır olarak yargılamanın yenilenmesi sebeplerinin ortaya çıktığı durumlar söz konusu olabilir. Örneğin, ilgili bölge adliye mahkemesi hukuk daire-sinin kanuna uygun teşekkül etmemiş olması, bölge adliye mahkemesi hâkiminin yasaklı olması, sadece istinaf aşamasında vekil olarak yer alan kişinin vekâlet ehliyetine sahip olmaması veya yine sadece istinaf aşama-sına ilişkin olarak taraflardan birinin karara etki eden hileli bir davranışının olması gibi. Bu hâllerde, ilgili istinaf yargılamasının yenilenmesini de kabul etmek gerekir. Zira, bu durumlarda, yargılamanın yenilenme-sinin sadece maddî anlamda kesin hükümlere özgü olduğuna ilişkin gö-rüşün gerekçesi olan diğer kararlara karşı başvurulabilecek başka yollar olduğuna ilişkin gerekçe de işlerlik kazanmamaktadır. Bölge adliye mahkemesinin istinaf talebinin reddetmesi hâlinde, bu karara karşı başvuru-

⁶² Namlı, s. 91-93.

⁶³ Burada kıyasen değerlendirme yaptığımız yazarın, bölge adliye mahkemesinin gönderme, istinaf talebinin esastan retti veya ön inceleme aşamasında usûlden reddi şeklindeki kararlarını Yargıtay'ın onama ve bozma kararları hakkında görüşü çerçevesinde kabul ederek ilgili bölge adliye mahkemesi kararlarına karşı yargılamanın yenilenmesinin talep edilemeyeceği sonucuna vardığını da belirtmek isteriz. Bkz. Namlı, s. 164-168.

labilecek olağan kanun yolları haricinde, başvurulabilecek herhangi bir yol ya da devam edecek bir yargılamadan söz edilemez. Bu nedenle, bu tür kararlara karşı da Yargıtay'ın onama ya da bozma kararları için belirlenen şartlar altında yargılamanın yenilenmesi gündeme gelebilir. Bu yargılama bakımından, aşağıda Yargıtay kararlarına karşı yargılamanın yenilenmesine ilişkin açıklamalarımız benzer şekilde kıyasen uygulama alanı bulacaktır⁶⁴.

D. İstinaf Aşamasında Yargılamanın Yenilenmesi Usûlü ve Sonuçları

Bölge adliye mahkemesi kararlarına karşı yargılamanın yenilenmesinde, başvuru süresi, başvurabilecek kişiler ve teminat bakımından herhangi bir özellik söz konusu değildir.

Yargılamanın yenilenmesi talebi, kararı veren mahkemeye verilecek bir dilekçeyle yapılacağından (m. 378/1), yenilenmesi talep edilen yargılama istinaf yargılaması ise, dilekçenin verileceği görevli ve yetkili mahkeme de ilgili bölge adliye mahkemesi hukuk dairesi olacaktır. Örneğin, ilk yargılamadaki istinaf başvuru neticesinde davanın esastan reddine karar veren bölge adliye mahkemesi hukuk dairesi, yargılamanın yenilenmesi davası bakımından da görevli ve yetkili mahkeme statüsündedir. Ancak, yargılamanın yenilenmesi başvurusunun doğrudan ilgili bölge adliye mahkemesine yapılması fiilen güç olabilecektir. Bu nedenle, yargılamanın yenilenmesi dava dilekçesinin ilgili bölge adliye mahkemesi hukuk dairesine gönderilmek üzere ilk derece mahkemesine sunulması mevcut durumda daha yerinde bir tercih olabilir. Zira, tespit edebildiğimiz kadarıyla, Ulusal Yargı Ağı Projesi Avukat Portalı aracılığıyla da doğrudan bölge adliye mahkemesinde ilk derece mahkemesi sıfatıyla yeni bir dava açılmamakta; yine, konuya ilişkin hukukî düzenlemeler de böyle bir usûlü düzenlenmemiş bulunmaktadır⁶⁵. Diğer

⁶⁴ Bkz. aşa. III, C.

⁶⁵ Bölge Adliye Ve Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri İle Cumhuriyet Başsavcılıkları İdari Ve Yazı İşleri Hizmetlerinin Yürütülmesine Dair Yönetmelik'in (RG, 06.08.2015, S. 29437) 48 vd. maddelerinde Bölge Adliye Mahkemesi Hukuk Daireleri'nde tutulacak kayıtlar düzenlenmiştir. Bu yönetmeliğin 49.

yandan, olması gereken bakımından, özellikle Ulusal Yargı Ağı Projesi Avukat Portalı'nda güncellemeler yapılması ve muhtemel karışıklıkları engellemek amacıyla açık bir şekilde doğrudan ilgili bölge adliye mahkemesine fiziken dava dilekçesi teslim edilmesi yoluyla dava açılabilmesinin düzenlenmesi yerinde olacaktır⁶⁶.

İlgili hukuk dairesi, aynen ilk derece mahkemesi bakımından söz konusu olduğu gibi, öncelikle yargılamanın yenilenmesi süresi ve sebepleri çerçevesinde bir ön inceleme yapacak ve sebebin sabit görülmesi hâlinde, daha önceki istinaf kararını ortadan kaldırarak yeni bir karar verebilecektir. Bu karar, istinaf incelemesinde verilebilecek kararlardan biri olacaktır. Zira, yenilenen yargılama sadece istinaf yargılamasıdır ve bu aşamadaki kanunî düzenlemeler çerçevesinde hareket edilmelidir. Örneğin, istinaf talebinin esastan reddedildiği bir karara karşı yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurulmuş ve sebebin gerçekleştiği ilgili dairece tespit edilmişse, istinaf yargılaması yenilenerek ortaya çıkan duruma göre önceki esastan ret kararı onanır veya kısmen yahut tamamen değiştirilir (m. 380). Ortaya çıkan yeni istinaf kararına göre, yargılamaya alt derece mahkemesinde devam edilmesi dahi söz konusu olabilir. Daha açık bir deyişle, aynı örnekte bölge adliye mahkemesi şartların gerçekleşmesi hâlinde dosyanın ilgili ilk derece mahkemesine gönderilmesine karar verebilir (m. 353/1-a).

maddesinde düzenlenen esas kaydı "Adli yargı ilk derece hukuk mahkemelerinden istinaf incelemesi için gelen dosyaların kaydedilerek ön inceleme ve tahkikat aşamalarının işlendiği kayıttır" şeklinde tanımlanarak, esas kaydının sadece istinaf incelemesine münhasır bir kayıt olduğu şeklinde dar bir tanım yapılmıştır. Ancak, Yönetmelik'in 48. maddesinin ikinci fıkrasında "Bölge adliye mahkemesince ilk derece mahkemesi sıfatıyla bakılan işlerde adli yargı ilk derece hukuk mahkemesi nezdinde tutulan kayıtlar kullanılır" şeklinde bir düzenleme yapılarak Hukuk Muhakemeleri için öngörülen Yönetmelik'in 171 vd. maddelerine atıf yapılmıştır. Bu hükümler bir arada incelendiğinde, yeni bir istinaf talebi olmaktan ziyade bölge adliye mahkemesinde görülen yeni bir dava niteliğinde olan yargılamanın yenilenmesi davasına ilişkin kayıtların Yönetmelik'in 48. maddesinin ikinci fıkrası atfıyla 171 vd. maddelerine göre tutulması uygun olacaktır.

⁶⁶ Bu noktada, çeşitli gerekçelerle, bölge adliye mahkemesinde karşı dava açılmasının da kanunen yasaklanmış olması (m. 357) da akla gelmektedir. Ancak, ilgili düzenlemenin istinaf yargılamasına ilişkin olması nedeniyle çalışma konumuz olan ve yukarıda da değinildiği gibi aslında yeni bir dava niteliğinde olan yargılamanın yenilenmesi davası açılması bakımından doğrudan uygulanabilir değildir. Kanunda, hiçbir şekilde bölge adliye mahkemesinde dava açılmayacağına ilişkin genel bir düzenleme yapılmış değildir. Örneğin, bilirkişinin sorumluluğu bakımından doğrudan bölge adliye mahkemesinde dava açılabilir (m. 286). O hâlde, Ulusal Yargı Ağı Projesi Avukat Portalı, bölge adliye mahkemesinde doğrudan dava açılacak hâller için gözden geçirilmeli ve yargılamanın yenilenmesi davasına ilişkin görüşümüz çerçevesinde istinaf aşamasına münhasır sebepler bakımından doğrudan ilgili bölge adliye mahkemesi hukuk dairesine başvuru yapılabilir.

Bu noktada, bölge adliye mahkemesinin yargılamanın yenilenmesine konu edilen kararından sonra alt derece mahkemesince yargılama yapılarak alt derece mahkemesi tarafından verilen ve kesinleşen başka bir kararın varlığı çeşitli sorunları gündeme getirebilir. Somutlaştırmak gerekirse, A'nın B'ye karşı açtığı davada İzmir 2. Asliye Hukuk Mahkemesi davanın kabulüne karar vermiş (1 nolu karar); bu karara karşı başvuru istinaf yolunda İzmir Bölge Adliye Mahkemesi 2. Hukuk Dairesi, bu mahkemenin görevsiz olduğundan bahisle dosyanın İzmir Tüketici Mahkemesi'ne gönderilmesine karar vermiş (2 nolu karar); İzmir 2. Tüketici Mahkemesi tarafından davanın esasıyla ilgili yeni bir karar verilmiş (3 nolu karar) olsun. Bu somut olayda, 2 nolu kararı veren İzmir Bölge Adliye Mahkemesi 2. Hukuk Dairesi hâkimlerinin yasaklı olduğu iddiasıyla yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurulur ve bu yenileme sebebinin gerçekleştiği tespit edilirse, yeni bir istinaf kararının verilmesi söz konusu olacaktır. Bu noktada, İzmir Bölge Adliye Mahkemesi 2. Hukuk Dairesi, olağan bir istinaf başvurusu incelemesi yapıyormuş gibi bir karar verecek; ancak, önceki kararın doğru olmadığı sonucuna varılırsa ilgili gönderme kararının da kaldırılması gerekecektir. Bu durumda, artık o gönderme kararı nedeniyle ortaya çıkmış olan İzmir 2. Tüketici Mahkemesi kararına geçerlik tanınması da düşünülemez. Bu ihtimâlde, herhangi bir tereddüte mahal bırakmamak adına, İzmir Bölge Adliye Mahkemesi 2. Hukuk Dairesi'nin, ilgili Tüketici Mahkemesi kararının da ortadan kaldırıldığına vereceği yeni istinaf kararında işaret etmesi yerinde olacaktır. Ayrıca, bu nedenle, dosyanın gönderildiği mahkeme henüz bir karar vermemiş ise, dosyanın kendisine gönderilmesine sebep olan istinaf kararına karşı yapılan yargılamanın yenilenmesi başvurusunun sonuçlanmasını bekletici mesele yapması düşünülebilir. Hatta kanaatimizce, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 381. maddesi doğrultusunda, bölge adliye mahkemesi tarafından, yargılamanın yenilenmesine konu edilen istinaf kararı nedeniyle alt derecede devam eden yargılamanın durdurulması yönünde bir karar verilmesi de mümkündür.

Yukarıda belirttiğimiz usûl ve sonuçlara, kötüye kullanılmaya açık olduğundan ve bu nedenle yargılamanın gereksiz yere uzatılmasına se-

bebiyet verebileceğinden bahisle karşı çıkılması mümkündür. Ancak, kanun koyucu, yargılamanın yenilenmesinin kötüye kullanılmasını önleme amacıyla teminat kurumu haricinde (m. 381), genel olarak kötü niyetle ve haksız dava açılmasına ilişkin çeşitli yaptırımlara (m. 329) da yer vermiştir. Bu nedenle, bizatihi kötüye kullanılabilir düşüncesinden hareketle etkin hukuki korumaya erişimi kısıtlamaktan ziyade bu tür durumların ortaya çıkması hâlinde gerekli yaptırımların uygulanmasının daha yerinde olacağı kanaatindeyiz.

III. YARGITAY KARARLARINA KARŞI YARGILAMANIN YENİLENMESİ

A. Temyiz Aşamasında Verilen Kararlar

Temyiz kanun yolunda Yargıtay'ca verilebilecek kararlar, kural olarak, sadece bozma, onama ya da istisnaen düzelterek onama şeklinde olabilir⁶⁷.

İş Kanunu'nun⁶⁸ 20. maddesi çerçevesinde sadece işe iade davalarına özgü olarak, Yargıtay tarafından uyuşmazlığın esası hakkında yeni bir karar verildiği durumlar da söz konusu olabilmekteydi⁶⁹. Ancak, 7036 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu'nun⁷⁰ 11. maddesiyle İş Kanunu'nun

⁶⁷ Ansay, Usûl, s. 357; Postacıoğlu/Altay, s. 910; Kuru, Cilt 5, s. 4646; Bilge/Önen, s. 664; Üstündağ, Medeni Yargılama, s. 872; Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım, s. 478; Özekes, Pekcanitez Usûl, s. 2302; Karlı, s. 740; Muşul, s. 540; Ulukapı, s. 457, 488; Özekes, Kanun Yolu, s. 131; Yavaş, s. 129 vd.

⁶⁸ RG, 10.06.2003, S. 25134.

⁶⁹ İş Kanunu'nun 20. maddesinde yer alan "Mahkemece verilen kararın temyizi halinde, Yargıtay bir ay içinde kesin olarak karar verir" cümlesindeki kesin olarak ifadesinden ne anlaşılması gerektiği çeşitli tartışmalara sebep olmuştur. Buradaki ifadenin, Yargıtay'ın uyuşmazlığın esası hakkında yeni bir karar mı vereceği, yoksa alt mahkemenin Yargıtay'ın bozma kararına direnemeyeceği anlamına mı geldiği veyahut her iki anlamı da birden barındırıp barındırmadığı düşünülebilir. Yargıtay, bu tür davalarda, çoğunlukla uyuşmazlığın esası hakkında yeni bir karar verse de (Örneğin, 9. HD, 03.07.2017, 16007/11337; 9. HD, 01.06.2017, 14205/9526), ilgili düzenleme aynı zamanda Yargıtay'ın bozma kararı vermesi hâlinde alt mahkemenin bu karara direnemeyeceği şeklinde de anlaşılmıştır. Nitekim, alt mahkemenin direnme kararı veremeyeceğine ilişkin bu tür kararlar üzerine Anayasa Mahkemesi'ne iptal talebiyle başvurulmuş; ancak, Anayasa Mahkemesi ilgili kuralın Anayasa'ya aykırı olmadığına karar vermiştir. Bkz. AYM, 07.07.2011, 99/117 (RG, 21.10.2011, S. 28091).

⁷⁰ RG, 25.10.2017, S. 30221.

20. maddesi değiştirilmiş ve ilgili uyuşmazlıklar bakımından bölge adliye mahkemesince kesin olarak karar verileceği kabul edilerek aynı Kanun'un 8. maddesiyle ilgili kararlara karşı temyiz kanun yolu kapatılmıştır. Böylece, temyiz yargılamasında alt derece mahkemesi kararının ortadan kaldırılarak Yargıtay tarafından uyuşmazlığın esası hakkında yeni bir karar verilebilmesi gibi bir usûl kalmamıştır⁷¹. Yargıtay, sadece onama, bozma veya sınırlı hâllerde düzelterek onama kararı verebilecektir (m. 370-371).

B. Temyiz Üzerine Verilen Kararlara Karşı Yargılamanın Yenilenmesi Gerekliliği

Yargıtayca verilebilecek kararlarının hepsi, uyuşmazlığın esasına ilişkin olmasa dahi, temyiz başvurusunun esasına ilişkin kararlardır. Daha açık bir deyişle, Yargıtay kararlarında taraflar arasındaki uyuşmazlığın esası hakkında yeni bir karar verilmemektedir. Ancak, temyiz aşamasına ilişkin olarak esasa ilişkin bir karar verilmektedir. Bu tür Yargıtay kararları, tek başına maddi anlamda kesinleşmeye elverişli değildir; ancak, temyiz kanun yolu kapsamında belirli bir kesinliğe sahiptir. Zira, bu kararlara karşı başvurulabilecek herhangi bir kanun yolu da mevcut değildir⁷². Bu noktada, Mülga Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nda yer alan ve mevcut Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun geçici 3. maddesi gereği, bölge adliye mahkemelerinin göreve başladığı tarih olan 20 Temmuz 2016 tarihinden önce verilen kararlar hakkında kesinleşinceye kadar uygulanacak olan karar düzeltme yolu da yargılamanın yenilenmesine ilişkin hukukî yararı karşılar nitelikte değildir. Her şeyden önce, her karara karşı karar düzeltme yoluna başvurabilmesi mümkün olma-

⁷¹ 7036 sayılı Kanun'un geçici 1. maddesi gereği, ilk derece mahkemeleri tarafından bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce verilen kararlar, karar tarihindeki kanun yoluna ilişkin hükümlere tâbi olacağından, bu tarihten önce verilen kararlara ilişkin derdest dosyalar kesinleştiğe artık Yargıtay aşamasında bu tür davalarla karşılaşılmayacaktır.

⁷² Yargıtay'ın bozma kararına karşı alt derece mahkemesinin direnmesi ve bu yeni direnme kararının temyizi bu kapsamda değildir. Direnme kararının temyizi hâlinde, yeni bir karar olarak direnme kararı ve bu kararın temyiz edilmesi söz konusudur. Burada, Yargıtay'ın önceki bozma kararına karşı mevcut bir kanun yolunun varlığından söz edilemez.

yıp istisnaî yasaklayıcı hükümlere⁷³ ek olarak belirli bir parasal sınır⁷⁴ da kabul edilmiştir. Ayrıca, sınırlı sebepler için öngörülen ve aynı daire tarafından yapılan karar düzeltme incelemesi de çoğunlukla etkin bir çare olarak değerlendirilemeyebilmektedir. Kaldı ki, kanun yolu mahkemesi kararları ve bu çerçevede Yargıtay kararları için yargılamanın yenilenmesi gerekliliği, aynı şekilde karar düzeltme kanun yolunun uygulandığı davalarda da söz konusu olabilecektir. O hâlde, temyiz aşamasında, temyiz talebi üzerine verilen karara etki edecek nitelikte ağır yargılama hatalarının, yani yargılamanın yenilenmesi sebeplerinin mevcut olması hâlinde herhangi bir hukukî çare olup olmadığı önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu noktada belirtmek isteriz ki, doktrinde Yargıtay'ın ilk derece mahkemesi sıfatıyla verdiği kararlara karşı yargılamanın yenilenmesinin talep edilebileceği belirtilmekle birlikte, temyiz üzerine verilen kararlar bakımından çoğunlukla bu olağanüstü kanun yoluna başvurulması kabul edilmemektedir⁷⁵.

Kanun koyucu, ağır yargılama hatalarını sınırlı şekilde sayarak yargılamanın taraflarına bu konularda ilgili hukuka aykırılığın ortadan kaldırılmasına imkân veren olağanüstü bir yol tanımıştır. Bu yolun, yargılamanın belirli bir kesiti olan temyiz aşaması için öngörülmediği, bu aşamadaki ağır ihlâllerin gözardı edilebileceği gibi bir sonuç adil yargılanma hakkı ve hukuka güven ilkesiyle bağdaştırılamaz. Bu nedenle, bu aşamadaki hatalara karşı da başvurabilecek bir hukukî çarenin mevcudiyeti bir gerekliliktir. Bir sonraki başlık altında inceleyeceğimiz temyiz yargılaması esnasında ortaya çıkabilecek yenileme sebepleri çerçevesin-

⁷³ Örneğin, sulh hukuk mahkemesinin görevine giren işler (HUMK m. 440/III) ile iş mahkemesi kararlarına karşı (5521 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu m. 8'in 5308 sayılı Kanun'la değiştirilmeden önceki hâli) karar düzeltme yoluna başvurulamamaktadır.

⁷⁴ 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun ek 4. maddesinde karar düzeltme parasal sınırına yeniden değerlendirilme oranının uygulanacağına ilişkin bir açıklık olmasa dahi Yargıtay içtihatları bu yönde gelişmiştir. Buna göre, 2018 yılı için karar düzeltme yoluna sadece miktar veya değeri 15.910-TL'den az olmayan kararlara karşı başvurulabilecektir.

⁷⁵ Bilge/Önen, s. 709, 721; Arslan, 148-153; Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım, s. 567 dn. 3; Namli, s. 166.

de, bu aşamada da yargılamanın yenilenmesi gerekliliğini daha somut olarak ortaya koymaya çalışacağız.

C. Temyiz Aşamasında Yargılamanın Yenilenmesi Sebeplerinin Ortaya Çıkması

1. Genel Olarak

Bilindiği üzere Yargıtay, ilk derece ve istinaf gibi bir tahkikat yürütmez ve kural olarak, dosya üzerinden inceleme yaparak karar verir. Bu aşamada, Yargıtayca vakıalar ve delillere ilişkin doğrudan bir müdahale ve değerlendirme yapılması, bilirkişiye başvurulması, tanık dinlenmesi, keşif yapılması kabul edilmez⁷⁶. Yine temyiz aşamasında uyuşmazlığın esası hakkında yeni bir karar verilmesi de mümkün olmadığından, Yargıtay, yukarıda da belirtildiği gibi, sadece onama, bozma ya da istinaen düzelterek onama kararı verilebilir.

Bu nedenlerle, temyiz aşamasında yargılamanın yenilenmesi sebeplerinin hepsinin aynen ilk derece aşamasında olduğu gibi ortaya çıkması mümkün değildir. Kanaatimizce, sadece temyiz aşamasında ortaya çıkması muhtemel olan sebepler şu şekilde sınırlandırılabilir: Mahkemenin kanuna uygun olarak teşekkül etmemiş olması, davaya bakması yasak olan yahut hakkındaki ret talebi, merciince kesin olarak kabul edilen hâkimin karar vermiş veya karara katılmış bulunması, -temyiz aşamasında vekilin değişmesi ve sebebin bu yeni vekile ilişkin olması şartıyla- vekil veya temsilci olmayan kimselerin huzuruyla davanın görülmüş ve karara bağlanmış olması ve son olarak yine sadece temyiz aşamasına ilişkin ortaya çıkmış olması şartıyla, lehine karar verilen tarafın, karara tesir eden hileli bir davranışta bulunmuş olması. Örneğin, Yargıtay daireleri heyet hâlinde çalışır ve heyet bir başkan ve dört üye olmak üzere beş kişiden oluşur (YarK m. 40/1). Bu şekilde oluşmayan bir heyet tarafından onama ya da bozma şeklinde bir karar verilmişse, mahkemenin kanuna uygun teşekkül ettiği söylenemez. Yine alt derece mahkemesi

⁷⁶ Özkes, Pekcanitez Usül, s. 2277.

hâkimleri için geçerli olan yasaklılık ve ret sebepleri Yargıtay üyeleri için de geçerlidir (YarK m. 39/3). Nezdinde böyle bir sebebin gerçekleştiği hâkimin karara katılmış olması neticesinde ortaya çıkan onama ya da bozma kararının da usûlüne uygun olduğundan söz edilemez. Zira, heyet hâlinde çalışan toplu mahkemelerde, hâkimlerden yalnız birisinin yasaklı olmasına rağmen yargılamaya katılması, hükme etki edip etmediğinin hiçbir önemi olmaksızın, yargılamanın yenilenmesi sebebidir⁷⁷. Her iki durumda da, sadece temyiz yargılamasına münhasır olarak, bir yargılamanın yenilenmesi sebebi gerçekleşmiştir ve böyle bir durumda tarafların elinde hiçbir hukukî çare olmadığı sonucuna varılamamalıdır.

2. Yargıtay'ın Onama, Bozma veya Düzelterek Onama Kararlarına Karşı Yargılamanın Yenilenmesi

a. 25 Kasım 1942 tarihli Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı ve Yorumu

Bir önceki başlıkta incelenen sebeplerin gerçekleşmesi hâlinde, temyiz yargılamasının yenilenmesi için yargılamanın yenilenmesi davasının açılabilceğini kabul etmek gerekir. Ancak, Yargıtay kararlarının maddî anlamda kesin hüküm teşkiline elverişli olmadığı, örneğin bir onama kararında kesin hüküm niteliğini haiz olanın onama kararı verilen alt derece mahkemesi kararı olduğu gerekçesiyle bu kabule karşı çıkılabilir. Nitekim, doktrinde de, Yargıtay'ın temyiz incelemesi üzerine verdiği kararlara karşı yargılamanın yenilenmesinin talep edilemeyeceği ileri sürülmektedir⁷⁸. Benzer şekilde Yargıtay kararları da bu yöndedir⁷⁹.

⁷⁷ Kuru, Cilt 5, s. 5221; Arslan, s. 117; Özkes, Pekcanitez Usûl, s. 2328-2329; Namlı, s. 195.

⁷⁸ Kuru, Cilt 5, s. 5170; Üstündağ, Kanun Yolları, s. 58; Postacioğlu/Altay, s. 875; Arslan, s. 69; Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım, s. 567 dn. 3; Kıyak, Emre: "Davaya Bakmaktan Yasaklı Hâkimin Görevsizlik Kararı Vermesinin Mümkün Olup Olmadığı ve Davaya Bakmaktan Yasaklı Yargıtay Üyesinin Kullandığı Oyla Kesinleşen Hükme Karşı Hukukî Çareler", SÜHFD 2015, C. XXIII, S. 1, s. 266. Aynı sebeple, Yargıtay hukuk dairesinin ilk derece mahkemesi olarak verdiği karara karşı Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nda yargılamanın yenilenmesinin talep edilemeyeceği hakkında bkz. Kuru, Cilt 5, s. 5170; Üstündağ, Kanun Yolları, s. 58.

⁷⁹ "...6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 378/1.maddesine göre yargılamanın yenilenmesi talebi kararı veren mahkemeye yapılır. Yargıtay'ın onama veya bozma kararına karşı, o kararı veren Yargıtay dairesine karşı yargılamanın yenilenmesi talebinde bulunulamaz." 22. HD, 14.02.2017, 10311/2106 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

25 Kasım 1942 tarihli Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı'na göre:

“Mahallî mahkemelerince verilen kararlar aleyhine vukubulan *temyiz taleplerinin müruru müddetten dolayı reddi hakkındaki Temyiz kararlarına karşı* iadei muhakeme talep olunup olunamayacağı hususunda Temyiz Birinci Hukuk Dairesinin 11/9/1942 tarih ve 2711-2035 ve Temyiz Dördüncü Hukuk Dairesinin 10/11/1942 tarih ve 40 numaralı ilâmları arasında husule gelen içtihat ihtilâfımın halli Dördüncü Hukuk Dairesi Reisliğinin 199 numaralı yazısiyle istenilmesine imebni toplanan Tevhidi içtihat Heyeti Umumyesinde keyfiyet müzakere edilerek; Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun iadei muhakemeye mütedair faslındaki maddeliri metin ve ruhundan mezkür fasılda ancak davanın esası hakkındaki kararların yeniden muhakeme yapılmak suretiyle iptal veya tadil edilebilmesi bahis mevzuu olduğu yoksa Temyiz Mahkemesince esasa müteallik bir hükmün tetkiki neticesinde verilen tasdik, nakız yahut temyiz istidasının reddi gibi kararların bu mevzu haricinde kaldığı açıkça anlaşılmakta olup temyiz yoluyla verilen o gibi mukarreta karşı yalnız tashihi karar usulü vaz ve kabul edilmiş bulunmasına ve esası halletmeyen Temyiz mukarreratına karşı muhakemenin iadei istenilmek için emsali muhakeme usullerinde mevcut olmayan bu hususa dair kanunda bir sarahat bulunmak lazım gelip mezkür usul kanunu ise aslın hilafı olan bir sarahatı ihtiva etmemesine ve esas hakkındaki hükümlere mahsus olan bir yolun temyizen tetkik neticesinde verilen mukarreta karşı kıyas yoluyla kabul ve tatbiki cihetine gidilemeyeceğine ve içtihadın tevhidi müzakeresine mevzu teşkil eden hadiselerle benzer hallerde zarar görenler Temyiz Mahkemesinden *eski hale getirme* talebinde bulunmak yahut Temyiz kararına mesnet teşkil eden vesikada yapılan sahtelikten dolayı suçlu olan kimselerle suç ortakları aleyhine tazminat davası açmak hususlarında muhtar bulunmalarına göre o gibi kararlara karşı

Temyiz Mahkemesinden iadei muhakeme istenemeyeceği oyların üçte ikisini geçen çoğunluğu ile karar altına alındı.”⁸⁰

Dikkat edilirse bu içtihadı birleştirme kararına sebep olan hususlar temyiz süresinin geçirilmesi nedeniyle temyiz talebinin reddi kararlarına karşı başvurulmuş temyiz incelemesi üzerine verilen kararların yargılamanın yenilenmesine tâbi olup olmadığı noktasındadır. Kararda, ilgili tarafın eski hâle getirme yoluna başvurabileceği ya da tazminat davası açabileceği şeklinde imkânlardan da söz edilmiştir. Oysa, aşağıda tekrar değineceğimiz üzere, eski hâle getirme yolunun şartları gerçekleşmemiş olmasına rağmen, yargılamanın yenilenmesi sebeplerinin temyiz aşamasında ortaya çıkması mümkündür. Böyle bir durumda, ilgili tarafın söz konusu aykırılığın giderilmesine yönelik başvurabileceği tek yol temyiz yargılamasının yenilenmesini talep etmekten ibarettir. Tazminat talebinin ise, her yargılamanın yenilenmesi sebebi bakımından haklı görülmesi zor olacak (örneğin, hâkimin yasaklı olmasına rağmen çekinmesi hâkimin sorumluluğunu gerektirecek sebepler kapsamında kabul edilebilir mi sorusu gündeme gelmekte); dahası, tazminat ile yargılama sonunda elde edilebilecek dava konusuna ilişkin taraf menfaati aynı derecede öneme sahip görülemeyecektir. Bu nedenlerle, doktrinde de ileri sürüldüğü üzere, söz konusu içtihadı birleştirme kararını sadece konusunu teşkil eden hususla sınırlandırıp; genel olarak temyiz üzerine verilen kararlara karşı yargılamanın yenilenmesinin talep edilemeyeceği gibi bir sonuca varmamak gerekir⁸¹.

Ancak, bu hususa ilişkin karşı görüşe göre ise⁸², söz konusu Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı temyiz süresinin geçmesinden sonra temyiz talebinin reddine karşı verilen kararlara ilişkin olmakla beraber, özellikle diğer ülke hukuk sistemlerini de karşılaştırarak Yargıtay kararlarına karşı yargılamanın yenilenmesi yoluna cevaz veren açık bir kanun hük-

⁸⁰ İBK, 25.11.1942, 41/23 (RG, 26.01.1943, S. 5314).

⁸¹ Bilge/Önen, s. 709; Özkes, Pekcanitez Usûl, s. 2342. Söz konusu içtihadı birleştirme kararında ön sorun olarak genel anlamda Yargıtay kararlarına karşı yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurulup başvurulmayacağıın ele alınmış olduğu gerekçesiyle karşı görüşte Umar, Şerh, s. 1084.

⁸² Postacıoğlu/Altay, s. 875, dn. 25; Umar, Şerh, s. 1084.

münün mevcut olmaması sebebiyle genel yargılamanın yenilenmesi kurallarının kıyasen Yargıtay kararlarına karşı da uygulanması mümkün olmamalıdır. Bu görüşe göre, ilgili içtihadı birleştirme kararı sadece konusunu teşkil ettiği özel husus bakımından değil, gerekçeleriyle birlikte dikkate alınarak genel anlamda Yargıtay kararlarına karşı yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurulamayacağı şeklinde anlaşılmalıdır.

İlgili Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı, değiştirilmediği müddetçe, mahkemeleri bağlayıcı nitelikte etki doğurmaktadır (YarK m. 45/3). Ancak, bu karar bizim de katıldığımız yukarıdaki ilk görüş çerçevesinde dikkate alınrsa, genel anlamda Yargıtay kararlarının tamamına karşı yargılamanın yenilenmesinin kapalı olduğu sonucu ortaya çıkmayacaktır. Bu noktada doktrinde, ilgili içtihadı birleştirme kararının, henüz Türkiye’de medenî usûl hukukunun yeni yeni gelişmeye başladığı bir dönemde verilmiş olduğu ve o günkü bilgi birikimi çerçevesinde üretilmiş olduğu dikkate alınarak, konuya medenî usûl hukukunun amacı doğrultusunda yaklaşılması gerektiği ifade edilmektedir⁸³. Bu çerçevede, 1942 tarihinde verilen içtihadı birleştirme kararında, *emsali muhakeme usullerinde mevcut olmayan* bir şekilde tek başına maddî anlamda kesinliği haiz olmayan Yargıtay kararlarına karşı yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurulabilmesi için açık bir düzenlemenin gerektiğinden bahsedilmiş olmasına rağmen, bugün Almanya ve Fransa’da benzer bir imkânın mevcut olduğu görülmektedir⁸⁴. O hâlde, gerek yabancı hukuk sistemleri gerekse ilgili o karara o günün şartları çerçevesinde yaklaşılması gerektiği yönündeki görüş çerçevesinde bir sonuca gidilmeli ve ilgili içtihadı birleştirme kararı dar kapsamlı olarak sadece temyiz sürecinin kaçırılması nedeniyle verilen Yargıtay kararlarına münhasır olarak uygulanmalıdır. Kanun’da açık bir yasaklayıcı hüküm bulunmaması da bu yönde bir yorum yapmaya müsaittir. Bu konu hakkındaki görüşümüz aşağıda detaylı olarak açıklanmıştır⁸⁵. Kuşkusuz ki, uzun vadede en uygun çözüm tarzı konunun yeni bir kanunî düzenleme veya en azından yeni bir içtihadı birleştirme kararıyla açıklığa kavuşturulması olacaktır.

⁸³ Namlı, s. 92-93.

⁸⁴ Bkz. yuk. dn. 24.

⁸⁵ Bkz. aşa. III, C, 2, c.

b. Doktrinde İleri Sürülen Görüşler

Doktrinde 1942 tarihli içtihadı birleştirme kararına dayanarak, Yargıtay kararlarının tümüne karşı yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurulamayacağını söyleyen bir grup görüş⁸⁶ olmakla birlikte; Yargıtay'ın sadece ilk derece mahkemesi olarak verdiği kararlar bakımından yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurulabileceğini, kanun yolu incelemesi neticesinde verilen kararlara karşı yargılamanın yenilenmesinin talep edilemeyeceğini söyleyen bir diğer görüş⁸⁷ bulunmaktadır.

Bu konuda doktrinde ileri sürülen bir görüş, temyiz incelemesinde verilen kararlara karşı yargılamanın yenilenmesinin talep edilemeyeceğini, ancak şartları varsa hâkimin sorumluluğu yoluna gidilebileceğini, bir yargılama prosedürü dahi olmayan sadece mahkemece verilen bir kararın hukukî denetimine ilişkin olan temyize karşı yargılamanın yenilenmesinin, bu konudaki hükümlerin kapsamını kıyasen genişletmek anlamına geleceğini ve bu genişletmenin yargılamanın yenilenmesinin sınırlı olarak düzenlenmiş olması ilkesine aykırı olacağını ifade etmektedir⁸⁸. Benzer sonuca varan diğer bir görüş ise, Yargıtayca kanun yolu talebi üzerine verilen kararlara karşı yargılamanın yenilenmesinin istenmemesine gerekçe olarak, yargılamanın yenilenmesinin amacının esas hükmün ortadan kaldırılarak yeni bir kararın verilmesi olduğu; oysa, Yargıtay'ın kontrol mahkemesi olarak uyumsuzluğun esası hakkında karar vermediğini ileri sürmektedir⁸⁹. Gerekçeleri farklı olsa da her iki görüş de Yargıtay'ın kanun yolu mahkemesi olarak verdiği kararlara karşı yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurulamayacağını ifade etmektedir.

⁸⁶ Erkuyumcu, s. 350; Ansay, Usûl, s. 377; Postacıoğlu/Altay, s. 875; Umar, İadei Muhakeme, s. 266.

⁸⁷ Kuru, Cilt 5, s. 5170; Üstündağ, Kanun Yolları, s. 58; Üstündağ, Medeni Yargılama, s. 910; Umar, Şerh, s. 1084; Arslan, s. 74; Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım, s. 567, dn. 3; Muşul, s. 552; Namlı, s. 166. Karş. Bilge/Önen, s. 709, 721.

⁸⁸ Kuyak, s. 266-267.

⁸⁹ Arslan, s. 69-70.

Bu konuda ileri sürülen üçüncü bir görüşe göre ise, kanun yolu aşaması da yargılamanın bir parçasıdır ve bu aşamada ortaya çıkan yargılamanın yenilenmesi sebepleri varsa, Yargıtay'ın kanun yolu aşamasında verdiği kararlara karşı Yargıtay'da yargılamanın yenilenmesi davası açılabilir⁹⁰.

c. Görüşlerin Değerlendirilmesi ve Sonuç

Öncelikle belirtmek isteriz ki, temyiz aşamasının bir yargılama prosedürü dahi olmadığı görüşüne katılmak mümkün değildir. Zira, yargılama sadece duruşma yapılarak, tarafların dinlendiği ve esasa ilişkin bir kararın verildiği süreci ifade etmez. Yargılama, tüm yargı işlerine, diğer bir deyişle mahkemece yapılan ve kanunla verilen tüm işlere ilişkin faaliyet sürecidir⁹¹. Bu durumda, kanun yolu aşaması da ilk derece aşamasından farklı bir çerçevede ve farklı bir amaca yönelik olsa dahi yargılama sürecinin bir parçasıdır. Temyiz yargılamasında ortaya çıkan yargılamanın yenilenmesi sebepleri için, özel şartları varsa hâkimin sorumluluğu yoluna başvurulabileceği de tatmin edici değildir. İlk olarak, hâkimin sorumluluğuna ilişkin sebepler (m. 46), yargılamanın yenilenmesi sebepleriyle örtüşmemektedir ve her yargılamanın yenilenmesi sebebi için hâkimin sorumluluğuna başvurmak mümkün olmayabilir. Dahası, hâkimin sorumluluğu neticesinde başvuranın elde edeceği sadece belirli bir tazminat olabilir. Oysa başvuru için, dava konusu şeyin başka bir şey olduğu durumlarda, dava konusunun elde edilmesi çok daha farklı bir hukukî yarara sahip olabilir. Yargıya başvuran kişinin menfaatinin, her zaman belirli bir tazminatla karşılanabileceği düşünülemez. Böyle bir durumda, etkin bir hukukî koruma sağlandığından da söz edilemez. Bu nedenlerle, böyle bir yol da yargılamanın yenilenmesinin sağladığı imkânın yerini alabilecek nitelikte değildir. Son olarak, temiz aşamasında yargılamanın yenilenmesinin kabul edilmesi, bu konudaki hükümler genişletildiği anlamına da gelmez. Kanun, hiçbir şekilde, temyiz aşamasının yargılamanın yenilenmesinden muaf olduğuna dair bir düzenleme

⁹⁰ Özekes, Pekcanitez Usûl, s. 2342-2343; Bulut, s. 536-537.

⁹¹ Ansay, Usûl, s. 5, 18 vd; Pekcanitez, Hakan: Pekcanitez Usûl Medeni Usûl Hukuku, 15. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, C. I, İstanbul 2017, s. 35; Tanrıver, s. 75 vd, 120; Muşul, s. 3.

barındırmamaktadır. Daha önce detaylı olarak açıkladığımız gibi, uygulamada çoğunlukla ileri sürülen, sadece maddi anlamda kesin hükümlere başvurulabileceği görüşü de esasen açık ve net bir kanunî dayanaktan yoksundur⁹².

Diğer görüşün ileri sürdüğü, Yargıtay aşamasında uyuşmazlığın esası hakkında yeni bir karar verilmiyor olması da bu aşamada yargılamanın yenilenmesinin talep edilemeyeceği sonucunu doğurmamalıdır. Zira Yargıtay, uyuşmazlığın esası hakkında karar vermese dahi, onama ya da bozma şeklinde esasa ilişkin bir karar vermektedir. Bu karar, temyiz talebinin esasıyla ilgilidir.

Bu noktada özellikle ilgili içtihadı birleştirme kararından hareketle yargılamanın yenilenmesi hükümlerinin kıyasen Yargıtay kararlarına uygulanamayacağı ve bu konuda açık bir hükmün gerektiği yönündeki görüşlere de katılmadığımızı belirtmek isteriz. Kanaatimizce, burada zaten *kıyasen* bir uygulamadan söz edilemez. Kanun yolu incelemesi de yargılamanın bir aşaması olarak Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda düzenlenmiştir; bu Kanun'da düzenlenen hükümlerin, aksi açıkça belirtilmediği müddetçe, kanun yolu aşamasında da kıyasen değil aynen geçerli olacağından şüphe duymamak gerekir⁹³.

⁹² Bkz. yuk. I, B.

⁹³ Gerek Anayasa'da gerekse 2949 sayılı mülga Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu Ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'da (RG, 13.11.1983, S. 18220) Anayasa Mahkemesi kararlarına karşı yargılamanın yenilenmesinin talep edilebileceğine dair hiçbir açık düzenleme mevcut olmamasına rağmen, sadece siyasi parti kapatma davalarında ceza usul kanuna atf yapılmış olmasından hareketle (2949 sK m. 33) bu hususa ilişkin Anayasa Mahkemesi kararlarına karşı yargılamanın yenilenmesi talepli başvurular yapılabilmüş; farklı ve tartışmalı gerekçelerle bu başvurular reddedilmiş olsa dahi genel anlamda şartların gerçekleşmesi hâlinde yargılamanın yenilenmesi yolu açık kabul edilmiştir. Bkz. AYM, 08.01.2008, 2/3 (RG, 03.06.2008, S. 26895); AYM, 08.01.2008, 1/2 (RG, 03.06.2008, S. 26895); AYM, 08.01.2008, 6/4 (RG, 03.06.2008, S. 26895). Bu konuda detaylı bilgi için bkz. Döner, Ayhan/Köküsar, İsmail: "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarının Anayasa Mahkemesi Kararları Bakımından Yargılamanın Yenilenmesi Nedeni Olup Olmayacağı Sorunu", GÜHFD-Atilla Özer'e Armağan 2008, S. 1-2, C. XII, s. 663 vd; Bilir, Faruk/ Ermumcu, Osman: "Anayasa Mahkemesi'nde Yargılamanın Yenilenmesi", EÜHFD 2009, S. 2, C. IV, s. 3 vd. Nitekim neticede, yürürlükteki 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu Ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un (RG, 03.04.2011, S. 27894) 67. maddesinde Anayasa Mahkemesi'nin siyasi parti kapatma davalarında veya Yüce Divan sıfatıyla verdiği kararlara karşı yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurulabileceği hükme bağlanmıştır. Böyle bir hükmün mevcut olmadığı dönemde dahi, kendine has yapısı ve yargılama usulü kanunu bulunan Anayasa Mahkemesi kararlarına karşı, sadece genel bir atfın varlığından hareketle yargılamanın yenilenmesi yolu kabul ediliyorken; hâli hazırda yargılamanın yenilenmesinin var olduğu bir Kanun'da düzenlenen kanun yolu incelemesi neti-

Yargılamanın yenilenmesi sebebi gibi ağır yargılama hatalarının varlığının, açık bir kanun hükmüyle yasaklanmadığı müddetçe, kanun yolu üzerine verilen kararlar için uygulanamaz olduğunu kabul etmek hukuk devleti ve etkin hukukî koruma ilkesiyle de bağdaştırılmaz. Böyle bir yargılama hatasının tek hukukî sonucunun tazminat olabileceği görüşü de, ki yukarıda belirttiğimiz gibi böyle bir tazminata hükmedilecek bir sebebin varlığı da tartışılabilir, hukuken tatmin edici bir sonuç değildir. Örneğin, kanun koyucu, hâkimlerin yasaklılığı hâllerinde hâkimin taraf-sız davranamayacağını varsayarak böyle bir sebebi yargılamanın yenilenmesi sebebi⁹⁴ olarak düzenlemiştir. Yasaklılık hâlleri, Yargıtay hâkimleri için de geçerli olmalıdır. Aksi hâlde, ilk derece mahkemesi aşamasında sağlanan tarafsızlığın yüksek yargı aşamasında gözardı edilebileceği gibi bir sonuç çıkar, ki böyle bir sonucu kabul etmek mümkün olmasa gerekir. Nitekim, doktrinde de, Yargıtay hâkiminin yasaklı olmasının da bir yargılamanın yenilenmesi sebebi teşkil edeceği belirtilmektedir⁹⁵. Yargıtay hâkiminin yasaklı olması bir yargılamanın yenilenmesi sebebi ise, ki kanaatimizce de öyledir, bu hâlde yargılamanın yenilenmesi davasının usûlünü ortaya koymak gerekir. Doktrindeki bu görüş, Yargıtay

cesinde Yargıtay tarafından verilen kararlara karşı yargılamanın yenilenmesinin kapalı olduğu söylene-meyeceği gibi; burada kıyas yoluyla bir uygulama gerekliliğinden dahi söz edilememelidir. Bu noktada, Anayasa Mahkemesi'nin söz konusu kararda ilk derece mahkemesi sıfatıyla hareket ediyor olmasına rağmen, çalışmamızda kanun yolu mahkemesi kararlarına karşı yargılamanın yenilenmesinin konu olması nedeniyle yöneltilebilecek muhtemel eleştiriler söz konusu olabilir. Ancak, tekrar vurgulamak isteriz ki, Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu Ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'da Anayasa Mahkemesi'nin ilk derece mahkemesi olarak yargılama yapması hâlinde yargılamanın yenilenmesine başvurulabileceği yönünde açık bir hüküm olmadığı zamanlarda dahi Anayasa Mahkemesi'nce yargılamanın yenilenmesi davası incelenmiştir. Buradaki değerlendirmemiz, Anayasa Mahkemesi de açık bir kanun hükmüne ihtiyaç duymadan ve hatta kıyasen bu yönde bir gereklilikten hareket edebilmiştir. Benzer şekilde, kanun yolunda açık bir yargılamanın yenilenmesi hükmü şart olmaksızın, mevcut Hukuk Muhakemeleri Kanunu hükmünden hareketle kanun yolu aşamasına münhasır sebepler bakımından ilgili kanun yolu mahkemesine yargılamanın yenilenmesi yoluyla başvuru yapılabilir.

⁹⁴ Doktrinde, ilk derece mahkemesi hâkiminin yasaklı olduğu kanun yolu aşamasında bilinmesine rağmen bu sebeple hüküm kanun yoluna taşınmamışsa artık hâkimin yasaklı olması sebebiyle yargılamanın yenilenmesi yoluna da başvurulamayacağı görüşüne (Kuru, Cilt 5, s. 5221; Arslan, s. 117; Namli, s. 194) karşı çıkan Umar, yasaklı hâkimin karara katılmış olmasının sonuçlarının ağırlığını şu şekilde ifade etmektedir: "Yasaklı olan hâkimin davaya bakmış olması hiç de 'hayra âlâmet' değildir, bağışlanabilecek değildir. Onun verdiği hükmün ortadan kaldırılması olanağına kapıyı alabildiğince açık tutmak dürüstlüğe, hukuka, adliyeğe değer vermenin kaçınılmaz gereğidir" (Umar, Şerh, s. 1086). Bu nedenle, bu derece ağır bir yargılama hatasını kanun yolu aşamasında ortaya çıkması hâlinde, kanun yolunda verilen karara karşı başvurulabilecek bir yol da olmak zorundadır.

⁹⁵ Arslan, s. 117; Namli, s. 204.

hâkiminin yasaklı olması hâlinde dahi, Yargıtay'ın kanun yolu kararlarına karşı yine Yargıtay'da dava açılmayacağından bahisle, ilk derece mahkemesinin görevli olacağını ifade etmektedir⁹⁶. Oysa buradaki sebebin ilk derece mahkemesi önünde cereyan etmiş yargılama aşamasıyla hiçbir alakası yoktur; sebep bizatihi Yargıtay'ın temyiz incelemesinde ortaya çıkmıştır. Hatta kanaatimizce, böyle bir sebebin ilk derece mahkemesince incelenmesi kanuna aykırıdır. Zira, bu görüşe göre, Yargıtay hâkiminin yasaklığı olduğuna dayanan yargılamanın yenilenmesi davası ilk derece mahkemesinde ileri sürülecek ve neticede ilk derece mahkemesi Yargıtay hâkiminin yasaklı olup olmadığını değerlendirmek zorunda kalacaktır. Ancak, yasaklılık sebeplerini inceleyerek karar vermesi gereken mercii yine yasaklı hâkimin mensup olduğu mahkemedir (m. 34 vd; YarK m. 39/3). Yargıtay hâkiminin yasaklı olup olmadığı konusunda ilk derece hâkiminin karar vermesi kanuna aykırıdır. Ayrıca, böyle bir sebebin ilk derece hâkimince inceleneceği kabul edilse dahi, ilgili hâkim nasıl bir karar verecektir sorusu akla gelmektedir. Yargıtay hâkimi gerçekten yasaklı ise, diğer bir deyişle Yargıtay aşamasında yargılamanın yenilenmesi sebebi gerçekleşmişse ve bu sebebe dayanan dava ilk derece mahkemesinde ileri sürülecekse mahkemece nasıl bir karar verecektir? Burada iki ihtimâl akla gelmektedir. Mahkeme, Yargıtay'ın kararını kaldırarak Yargıtay yerine yeni bir karar verebilir veya kendi kararını kaldırarak aynı kararı yeniden verir ve taraflarca bu yeni kararın temyiz edilerek Yargıtay önüne taşınması mı beklenebilir. Şüphesiz ki, ilk derece mahkemesinin Yargıtay gibi karar vermesi düşünülemez. İkinci ihtimâlde ise, ilk derece mahkemesi, esasen kendisi tarafından yapılan yargılama aşaması için hiçbir sebep gerçekleşmemiş olmasına rağmen, kendi kararını da kaldırmak zorunda kalmakta ve dosyanın Yargıtay'a taşınabilmesi için aynı kararını tekrar etmektedir. Hatırlatmak isteriz ki, her iki hâlde de Yargıtay hâkiminin yasaklılığının ilk derece mahkemesi tarafından değerlendirilmesi durumu devam etmektedir. Kanaatimizce, bu ihtimâllerin hiçbiri amaca hizmet etmemekte ve hatta kanuna aykırı sonuçlar doğurmaktadır. O hâlde, bir yargılamanın yenilenmesi sebebi olan Yargıtay hâkiminin yasaklı olmasının, yine bu mahkemede açılacak

⁹⁶ Arslan, s. 69, 74, 148 vd.

bir dava ile yargılamanın yenilenmesi olarak ileri sürülmesi en uygun yol olup, kanuna aykırı hiçbir sonuç doğurmamaktadır. Şüphesiz ki, sadece Yargıtay aşamasında ortaya çıkan diğer yargılamanın yenilenmesi sebepleri için de, -örneğin, ilgili hukuk dairesinin kanuna aykırı olarak iki kişiyle toplanıp karar vermiş olması gibi bir durumda- aynı usûl uygulanabilecektir.

Yukarıdaki ek gerekçe ve açıklamalarımız doğrultusunda, Yargıtay'ın kanun yolu mahkemesi olarak verdiği kararlara karşı hiçbir şekilde yargılamanın yenilenmesinin talep edilemeyeceği yönündeki görüşlere katılmadığımızı, bizatihi temyiz yargılamasında ortaya çıkan sebeplerle, temyiz talebi neticesinde verilen karara karşı yargılamanın yenilenmesinin talep edilebileceği ve neticede temyiz yargılamasının yenilenmesinin mümkün olduğu yönündeki üçüncü görüşe⁹⁷ katıldığımızı belirtmek isteriz.

D. Yargıtay Aşamasında Yargılamanın Yenilenmesi Usûlü

Yargıtay'ın temyiz üzerine verdiği kararlara karşı yargılamanın yenilenmesinde, başvuru süresi, başvurabilecek kişiler ve teminat bakımından herhangi bir özellik söz konusu değildir.

Yargılamanın yenilenmesi talebi, kararı veren mahkemeye verilecek bir dilekçeyle yapılacağından (m. 378/1), yenilenmesi talep edilen yargılama temyiz yargılaması ise, dilekçenin verileceği görevli ve yetkili mahkeme de ilgili Yargıtay hukuk dairesi olacaktır. Örneğin, ilk yargılamadaki temyiz başvuru neticesinde onama ya da bozma kararı veren Yargıtay hukuk dairesi, yargılamanın yenilenmesi davası bakımından da görevli ve yetkili mahkeme statüsündedir. Ancak, aynen bölge adliye mahkemeleri bakımından belirttiğimiz gibi⁹⁸, yargılamanın yenilenmesi başvurusunun doğrudan ilgili Yargıtay dairesine yapılması da fiilen güç olabilecektir. Bu nedenle, yargılamanın yenilenmesi dava dilekçesinin

⁹⁷ Bkz. Özkes, Pekcanitez Usûl, s. 2342-2343; Bulut, s. 536-537, dn. 330.

⁹⁸ Bkz. yuk. II, D.

İlgili Yargıtay hukuk dairesine gönderilmek üzere ilk derece mahkemesine sunulması mevcut durumda daha yerinde bir tercih olabilir. Ulusal Yargı Ağı Projesi Avukat Portalı da, tespit edebildiğimiz kadarıyla, doğrudan Yargıtay Hukuk Dairesi'nde dava açılmasına imkân tanımamaktadır. Diğer yandan, olması gereken bakımından, özellikle Ulusal Yargı Ağı Projesi Avukat Portalı'nda güncellemeler yapılması ve muhtemel karışıklıkları engellemek amacıyla açık bir şekilde doğrudan ilgili bölge adliye mahkemesine fiziken dava dilekçesi teslim edilmesi yoluyla dava açılabilmesinin düzenlenmesi yerinde olacaktır.

İlgili hukuk dairesi, aynen ilk derece mahkemesi bakımından söz konusu olduğu gibi, öncelikle yargılamanın yenilenmesi süresi ve sebepleri çerçevesinde bir ön inceleme yapacak ve sebebin sabit görülmesi hâlinde, daha önceki Yargıtay kararını ortadan kaldırarak yeni bir karar verebilecektir. Bu karar, temyiz incelemesinde verilebilecek kararlardan biri olacaktır. Zira, yenilenen yargılama sadece Yargıtay yargılamasıdır ve bu aşamadaki kanunî düzenlemeler çerçevesinde hareket edilmelidir. Örneğin, yenilenmesi talep edilen temyiz yargılamasında daha önce yasaklı olan bir hâkimin katılımıyla onama kararı verilmişse, yargılamanın yenilenmesi talebi kabul edilerek bozma kararı verilebilecek ve dosya kararı bozulan alt derece mahkemesine gönderilecektir. Alt derece mahkemesi, normal bir bozma kararı prosedürüne uygun olarak gerekli işlemleri yapacaktır.

Örneğin, Yargıtay'ın onama kararına karşı yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurulduğu takdirde, ilgili Yargıtay dairesi öncelikle yargılamanın yenilenmesi süresi ve sebebini inceleyerek daha sonra gerekli kararı verecektir. Eğer yargılamanın yenilenmesi sebebi haklı bulunursa, örneğin, onama kararını veren Yargıtay hâkimleri arasında yasaklılık hâlleri söz konusu ise, duruma göre ilk karar onanabilir ya da bozma kararı verilebilir. Böyle bir durumda, bozma kararı neticesinde dosyanın tekrardan normal bozma kararı neticesinde gerekli incelemeyi yaparak karar vermek üzere ilgili alt derece mahkemesine gönderilmesi gerekecektir. Zira, yargılamanın yenilenmesi sebebinin ileri sürüldüğü ve gerçekleştiği aşama sadece temyiz yargılamasına ilişkindir ve bu çerçevede bir inceleme yapılmalı; karar verilmelidir. Bu karar da ancak onama, bozma ya da düzelterek onama şeklinde olabilecektir.

IV. İLK DERECE İLE KANUN YOLU VEYA BİRDEN FAZLA KANUN YOLU AŞAMASINDA BİRLİKTE YARGILAMANIN YENİLENMESİ SEBEBİNİN SÖZ KONUSU OLMASI HÂLİ

A. Genel Olarak

Yargılamanın yenilenmesi sebeplerinin kanun yolu aşamasında ortaya çıkması hâlinde nasıl bir usûl izlenmesi gerektiği çalışmamızın daha önceki bölümlerde incelenmiştir. İlk derece yargılaması aşamasında ortaya çıkan sebepler bakımından da uygulamada pek sorunla karşılaşmamaktadır. Ayrıca, ilk derece aşamasındaki sebepler ile yargılamanın yenilenmesi usûlü hâlihazırda birçok çalışmaya da konu edilmiştir. Ancak, hem alt derece mahkemesinde hem de üst derece mahkemelerinde ayrı ayrı yargılamanın yenilenmesi sebepleri de ortaya çıkmış olabilir. Böyle bir ihtimâlde nasıl bir yol izleneceği üzerinde de durmak gerekir. Örneğin, ilk derece mahkemesinde yapılan yargılamada ifadesi karara esas alınan tanığın yalan tanıklık yapmış olduğu sabit olmuş (m. 375/1-e); bu arada, karara karşı başvuru istinaf kanun yolunda istinaf talebinin esastan reddine karar veren daire hâkimlerinden bir veya birkaçı nezdinde yasaklılık sebebi gerçekleşmiş (m. 375/1-b); bu kararın duruşmalı temyiz incelemesinde hazır bulunan taraf vekilinin (sadece temyiz aşamasında bu vekil yer almış olmak kaydıyla) davaya vekâlet ehliyetinin bulunmadığı tespit edilmiş (m. 375/1-c) olsun. Böyle bir somut örnek durumunda, ilk derece, istinaf ve temyiz yargılaması ile bu aşamalarda ortaya çıkan her bir karar bakımından ayrı ayrı yargılamanın yenilenmesi sebebi ortaya çıkmıştır. Bu noktada ortaya çıkan kararlar, ilk derecede davanın kabulü; ikinci derecede istinaf talebinin esastan reddi; üçüncü derece olan temyizde ise, onama şeklinde olabilir. Biz, önceki bölümlerde yaptığımız açıklamalar çerçevesinde, bu kararların her birine karşı ayrı ayrı yargılamanın yenilenmesi yolunun caiz olduğu kanaatindeyiz. Ancak, bu somut örnekte olduğu gibi, birden fazla aşamada söz konusu olan ve sadece o aşamaya münhasır etki eden yargılamanın yenilenmesi sebepleri bakımından nasıl bir usûl izlenebileceği üzerinde de durmak gerekir.

B. Alman Hukuku'ndaki Durum

Alman hukukunda yargılamanın yenilenmesi davası Alman Usul Kanunu'nun 578 ilâ 591. paragrafları arasında düzenlenmiştir. Esasen iki farklı yargılamanın yenilenmesi davası türü kabul edilmiş olup (*Nichtigkeitklage/Restitutionsklage*), bu davalardan hangisinin ne zaman söz konusu olabileceği de ayrı ayrı maddelerde hükme bağlanmıştır (ZPO § 579, 580). Burada düzenlenen farklı sebepler, birden fazla karara karşı yargılamanın yenilenmesi davası açılması hâlinde görevli mahkemenin tespiti bakımından da önem arz etmektedir.

Yargılamanın yenilenmesi davalarında görevli mahkemeyi düzenleyen 584. paragrafa göre, kural olarak kararı veren ilk derece mahkemesi yargılamanın yenilenmesi davasında da görevlidir. Ancak, istinaf kararına karşı yargılamanın yenilenmesi talep ediliyor ya da birden fazla karara karşı yargılamanın yenilenmesi talep ediliyor ve bunlardan en az biri istinaf kararı veyahut temyiz mahkemesi kararı olmakla birlikte 580. paragrafta düzenlenen sebeplerden bir kısmı ileri sürülmüşse (ZPO § 580/1, 2, 3, 6, 7)⁹⁹, bölge adliye mahkemesi görevlidir. Temyiz mahkemesi kararlarına karşı 579. paragraf¹⁰⁰ veya 580. paragrafta yer alan diğer sebepler¹⁰¹ nedeniyle yargılamanın yenilenmesi talep edilmesi hâlinde

⁹⁹ ZPO § 580, (1) tarafın, kasten veya ihmal ile karara etki eden bir konuda yalan yere yemin etmiş olması; (2) karara esas alınan bir senedin sahte olması veya sahteliğinin anlaşılması; (3) karara esas alınan tanık beyanı veya bilirkişi görüşünün gerçeğe aykırı olduğunun cezaî olarak sabit olması; (6) hükme esas alınan adli ya da idarî bir mahkeme kararının, kesinleşen başka bir mahkeme kararıyla ortadan kalkması; (7) tarafın aynı konuda daha önce kesinleşen bir karar ya da başka bir belge veya daha lehine karar verilmesini gerektirecek bir belge ele geçirmesi şeklinde tercüme edilebilir

¹⁰⁰ ZPO § 579, (1) mahkemenin kanuna uygun teşekkül etmemiş olması; (2) ret talebi ya da kanun yolunda bu iddia haksız bulunmuş olmadıkça, kanunen davaya bakması yasak olan hâkimin davaya bakmış olması; (3) tarafsızlığından şüphe edilmesi nedeniyle reddedilen ve hakkındaki ret talebi kabul edilen hâkimin davaya bakmış olması; (4) taraflardan birinin, dava takip yetkisi üçüncü kişi tarafından kullanılmadıkça, kanuna uygun bir şekilde davada temsil edilmemiş olması şeklinde tercüme edilebilir.

¹⁰¹ ZPO § 580, (4) hükmün, bir tarafın temsilicisi, karşı taraf ya da onun temsilcisi tarafından karara etki eden bir hile ile edilmesi; (5) dava konusuyla ilgisi bulunan ve bir tarafa karşı görevini kötüye kullanması nedeniyle suçlu bulunan bir hâkimin karara etki etmiş olması; (8) Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin İnsan Hakları ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşme veya protokollerinin ihâl edildiğine karar vermesi ve hükmün bu ihlâlê dayanması şeklinde tercüme edilebilir.

8 numaralı sebep, sonradan Kanun'a eklenmiş olduğundan ZPO § 584'de açıkça sayılmamaktadır. Ancak, doktrinde, bu sebebin de temyiz mahkemesi tarafından incelenmesi gerektiği kabul edilmektedir. Bkz. Zöller/Greger, § 584, Kn. 9.

ise, temyiz mahkemesi görevli olacaktır¹⁰². Bu kuralların uygulama alanı bulabilmesi için birden fazla derece kararına karşı bir arada yargılamanın yenilenmesi davasının açılması şarttır¹⁰³; aksi hâlde, yargılamanın yenilenmesi taleplerinin farklı derecelerde ayrı ayrı ileri sürülmesi gerekmektedir¹⁰⁴.

C. Türk Hukuku Çerçevesinde Görüşümüz

Alman hukukunda farklı derecede ortaya çıkan kararlara karşı yargılamanın yenilenmesi talebinin bir arada ileri sürülmesi hâlinde görevli mahkeme özel olarak düzenlenmiştir. Ancak, Türk hukuku bakımından böyle bir özel görev düzenlemesi yoktur. Böyle bir özel düzenleme mevcut değilken, birden fazla karara karşı aynı dilekçeyle dava açılması hâlinde karşımıza çıkacak olan davaların yığılmasına (m. 110) ilişkin kurallardan ayrılmayı gerektirecek hukukî bir gerekçe de söz konusu değildir. Bu durumda, davaların yığılması şeklinde birden fazla talebin bir arada ileri sürülebilmesi için her bir talep bakımından aynı mahkemenin görevli olması şartından hareketle¹⁰⁵, birden fazla derece kararına karşı bir arada yargılamanın yenilenmesi davasının açılmayacağını kabul etmek gerekir¹⁰⁶. Zira, aynı uyumsuzluk konusuyla ilgili olsa dahi, ilk derece mahkemesince verilen karara karşı yargılamanın yenilenmesi davasında o ilk derece mahkemesi görevlidir. O mahkemenin kararına karşı başvurulmuş istinaf yolunda verilen karara karşı yargılamanın yenilenmesi davasında ise, ilgili bölge adliye mahkemesi görevlidir. Aynı durum, temyiz kanun yolu ve bu çerçevede Yargıtay kararı bakımından

¹⁰² Bu konuda detaylı bilgi için bkz. Zöllner/Greger, § 584; Stein/Jonas/Jacobs, § 584; MüKo-ZPO/Braun, § 584. Avusturya hukukunda yargılamanın yenilenmesi talebi birden fazla derece mahkemesi kararına ilişkin ise, söz konusu yargılamanın yenilenmesi davasında yüksek dereceli mahkemenin görevli olacağı şeklinde düzenlenmiştir. Bu konuda bkz. Roth, Marianne/Holzhammer, Richard/Holly, Andrea: Zivilprozessrecht, Manzsche Verlags, Wien 2012, s. 119.

¹⁰³ Zöllner/Greger, § 584, Kn. 4; Stein/Jonas/Jacobs, § 584, Kn. 3.

¹⁰⁴ Zöllner/Greger, § 584, Kn. 4.

¹⁰⁵ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayyavaz, s. 305; Pekcanitez, Pekcanitez Usûl, s. 1095. Bu konudaki tartışmalar için bkz. Bulut, s. 189 vd.

¹⁰⁶ Bulut, s. 205-206, 546-547.

da geçerlidir. Türk hukuku, bu kararlara karşı birlikte yargılamanın yenilenmesi davası açılmasına ve bu durumda uygulanabilecek özel bir görev hükmüne yer vermemiştir. Genel düzenleme niteliğinde olabilecek davaların yığılmasına ilişkin kanunî düzenleme de böyle bir yığılmaya imkân tanımamaktadır. Bu nedenle, Türk hukuku bakımından benimsenebilecek en hukukî çözümün, her bir derece kararı için ayrı ayrı yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurulması şeklinde olacağı kanaatindeyiz.

Böyle bir durumda, genel bekletici mesele uygulamasının aksine üst derece mahkemesinin alt derece kararını bekletici mesele yapması daha yerinde olabilir. Zira, alt derece mahkemesi kendi yargılama aşaması bakımından bir yargılamanın yenilenmesi sebebi gerçekleştiğini tespit ederek kararını değiştirirse, zaten önceki karar bakımından daha önce yapılan üst derece incelemesi de adetâ konusuz kalacaktır. Bu nedenle, öncelikle alt derece aşamasında gerçekleştiği ileri sürülen sebeple ilgili bir kararın verilmesinin beklenmesi daha yerinde bir çözüm tarzı olabilir.

Türk hukukundaki hâkim görüş temyiz kararlarına karşı yargılamanın yenilenmesinin kabul edilmemesi şeklinde geliştiği ve istinaf kanun yolu ise henüz yakın sayılabilecek bir geçmişte yürürlüğe girdiği için, bugüne kadar böyle bir durumda uygulanacak özel bir görev hükmüne ihtiyaç dahi duyulmamış olabilir. Ancak, uygulamanın değişmesi ve özellikle istinaf kararlarının da bu kapsamda yargılamanın yenilenmesine tâbi tutulması neticesinde, birden fazla derece kararına karşı yargılamanın yenilenmesine başvurulması hâlinde özel görev hükümlerine ihtiyaç duyulabilecektir. Bu ihtiyaç çerçevesinde kanunî değişiklikler yapılarak, Alman hukukunda yer alan düzenlemelere benzer hükümler getirilmesi ve birden fazla derece hükmüne karşı yargılamanın yenilenmesinde görevli mahkemenin özel olarak düzenlenmesi yerinde olacaktır. Kanaatimizce, Türk hukuku bakımından da çoğunlukla bölge adliye mahkemeleri görevli kabul etmek; istisnâ bazı hâllerde ise, Yargıtay'ın görevli olacağını açıkça düzenlemek uygun bir çözüm tarzı olacaktır. Burada, dikkat edilmesi gereken husus, alt derecede ortaya çıkan bir

yargılama hatasının üst derece tarafından sonradan gerekirse yargılamanın yenilenmesi şeklinde olsa dahi incelenmesinin mümkün olmasıdır. Yargıtay aşamasında ortaya çıkabilecek sebepler bakımından ise, daha dikkatli bir ayırım yapılmalı; Yargıtay'ın yapısı ve iş yüküne uygun; ancak, Yargıtay kararını bölge adliye mahkemesinin denetlemesi gibi bir noktaya varmayan tercihlerde bulunulmalıdır. Bu noktada, özellikle yukarıda belirttiğimiz, Yargıtay hâkiminin yasaklı olması veya Yargıtay dairesinin kanuna uygun teşekkül etmemiş olması gibi sebeplerin mutlaka yine ilgili Yargıtay dairesi tarafından incelenmesi şeklinde bir ayırım yapılabilir. Ancak burada benimsenecek görevli mahkemenin, alt derece mahkemesi yargılmasına karşı ileri sürülen yargılamanın yenilenmesi sebeplerini de inceleyerek bir karar vermesi gerektiği unutulmamalıdır. Her derecenin sadece kendi aşamasıyla ilgili karar vererek dosyayı alt dereceye gönderme yolunu seçmesi, sürecin daha da uzamasına sebep olabileceğinden uygun bir çözüm tarzı olmayacaktır.

SONUÇ

6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 374 vd. maddelerinde yargılamanın yenilenmesine ilişkin hükümlere yer verilmiştir. Kanun'un 374. maddesinde yargılamanın yenilenmesi davasının konusunun *kesin olarak verilen veya kesinleşmiş olan hükümler* şeklinde belirlenmesinden hareketle, sadece maddî anlamda kesin hüküm etkisini haiz esasa ilişkin kararlara karşı bu yola başvurulabileceği ittifakla dile getirilmektedir. Ayrıca, maddî anlamda kesin hüküm niteliğinde olmayan kararların, başka şekillerde zaten değiştirilebilecek olması da bu görüşlere dayanak olarak ileri sürülmektedir. Ancak, kanun koyucu açık bir şekilde maddî anlamda kesin hüküm şeklinde bir sınırlama yapmamıştır. Kanun metninde kullanılan hüküm ifadesi ise, esasa ilişkin nihai kararları ifade etmekle birlikte (m. 294/1), yine hükme ilişkin hususların usûle ilişkin nihai kararlara da uygulanabilecek nitelikte olması (m. 294/6) yargılamanın yenilenmesinin sadece maddî anlamda kesin hüküm etkisini haiz esasa ilişkin kararla sınırlandırılmasına gerekçe yapılamamalıdır.

Diğer yandan doktrinde, tek başına kesin hüküm etkisini haiz olmayan, alt derece mahkemesince verilen bir kararın onanması ya da bozulması sonucunu doğuran Yargıtay kararları ile hukuken aynı nitelikte olmasa da benzer sonuçlar doğuran bölge adliye mahkemesi kararlarına karşı yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurulamayacağı ifade edilmektedir. Bu noktada, Yargıtay'ın kanun yolu mahkemesi olarak verdiği bir karara karşı yargılamanın yenilenmesi yolunun kapalı olduğu sonuca varan 1942 tarihli bir içtihadı birleştirme kararı da bu görüşlere gerekçe yapılmaktadır.

Kanun yolu mahkemesi kararlarına karşı yargılamanın yenilenmesi, özellikle bölge adliye mahkemelerinin göreve başlamasını müteakiben bu mahkemelerce verilen kararlar bakımından da karşımıza çıkabilecek güncel bir hukukî konu olmaya devam etmektedir. Kanaayimizce, istinaf aşamasında ilk derece mahkemesi kararının kaldırılarak uyuşmazlığın esası hakkın yeni bir karar verilmesi hâlinde uygulamada pek fazla sorunla karşılaşılmayacaktır. İlk derece mahkemelerinin kesin hüküm etkisini haiz kararlarına karşı yargılamanın yenilenmesine ilişkin uygulama, benzer şekilde bölge adliye mahkemelerinin bu tür kararları için de geçerli olacaktır. Bu noktada, asıl muhtemel sorun istinaf ve temyiz aşamasında uyuşmazlığın esası hakkında yeni bir karar verilmeksizin ortaya çıkan kanun yolu kararlarına karşı yargılamanın yenilenmesinin kabul edilip edilemeyeceğidir. Örneğin, bölge adliye mahkemesince istinaf talebinin esastan reddi, Yargıtayca onama veya bozma şeklindeki kararlara karşı yargılamanın yenilenmesi yolu caiz midir sorusu akla gelmektedir. Yargıtay, 1942 tarihli içtihadı birleştirme kararında temyiz süresinin geçmesi nedeniyle Yargıtay tarafından verilen temyiz talebinin reddi kararına karşı yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurulamayacağını; şartları varsa eski hâle getirme kurumunun işletebileceğini içtihat etmiştir. Bu karardan yola çıkılarak doktrinde ve uygulamada, Yargıtay'ın kanun yolu mahkemesi olarak verdiği kararlara karşı yargılamanın yenilenmesi yolu kabul edilmemektedir. Benzer şekilde, istinaf aşamasında uyuşmazlığın esası hakkında yeni bir karar verilmediği durumlarda da,

istinaf talebinin reddi veya gönderme gibi kararlara karşı ilgili içtihadı birleştirme kararından yola çıkılarak yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurulamayacağı görüşünün ileri sürülmesi muhtemel görünmektedir.

Yargılamanın yenilenmesi gibi ağır yargılama hatalarının bir kısmının yargılamanın her aşamasında, bu noktada istinaf ve temyiz aşamasında da ortaya çıkması muhtemeldir. Kanun koyucunun, ilk derece aşaması için bir yol öngörmesine rağmen kanun yolu aşaması için bu ağır ihlalleri gözardı ettiği düşünülemez. Keza, yine doktrinde Yargıtay aşamasında bir yargılamanın yenilenmesi sebebinin ortaya çıkabileceği (Yargıtay hâkiminin yasaklı olması) de zaten kabul edilmektedir. O hâlde, bu aşamadaki bir sebep için de yargılamanın yenilenmesi yolunun caiz olduğunun kabulü gerekmektedir. Aksi hâlde, böyle bir sebep mevcut olmasına rağmen, hukukî bir çare yok sonucuna varılacaktır ki, bu sonuç ne hukuk devleti ilkesiyle ne de adil yargılanma hakkıyla bağdaştırılabilir. Bu nedenlerle, yargılamanın yenilenmesi sebebinin ortaya çıktığı aşamaya göre, ilgili görevli ve yetkili mahkemede yargılamanın yenilenmesi davasının açılabilmesi ve sebebin gerçekleştiğinin ispatı hâlinde yargılamanın o aşamasının yenilerek o aşamaya ilişkin yeni bir karar verilebileceği, kabul edilmelidir. Örneğin, istinaf talebinin esaslan reddine karar veren bölge adliye mahkemesi hâkimlerinden biri yasaklı veya onama kararı veren Yargıtay hukuk dairesi kararında sadece üç heyet üyesinin imzası varsa, alt derecedeki yargılama aşamalarında herhangi bir hata olmamasına rağmen, ilk durumda istinaf; ikinci durumda ise, temyiz yargılaması aşamasında yargılamanın yenilenmesi sebebi gerçekleşmiştir. Böyle bir durumda, ilgili bölge adliye mahkemesi veya Yargıtay hukuk dairesinde yargılamanın yenilenmesi davası açılarak istinaf veya temyiz aşaması yenilenmelidir. Hak arama hürriyeti anayasal güvenceyle korunan kişilerin böyle bir imkândan mahrum bırakılması düşünülemez. Bu ihtimâllerde, söz konusu yargılamanın yenilenmesi davasının ilk derece mahkemesinde açılması da kabul edilemez. Zira bu durum hem yargılamanın yenilenmesi davasında görevli ve yetkili mahkeme düzenlemelerine aykırı olacak hem de istinaf veya temyiz aşamasına ilişkin bir sorunun ilk derece mahkemesi tarafından

değerlendirilmesi anlamına gelecektir. Kanun yolu aşamasına ilişkin bir yargılamanın yenilenmesi sebebinin, ilk derece mahkemesi tarafından değerlendirilmesinin hukuka uygun olamayacağı sorunu bir an için gözardı edilse dahi, yargılamanın yenilenmesi sebebinin gerçekleştiği kanaatinde olan ilk derece mahkemesinin istinaf veya temyiz aşamasına ilişkin bir yargılamayı nasıl yenilerek yeni bir karar verebileceği sorunu karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenlerle, en uygun çözümünün, istinaf ve temyiz aşamasında gerçekleşen sebepler için, bu aşamalardaki görevli ve yetkili mahkemede yargılamanın yenilenmesi davası açılması ve ilgili mahkemelerce sebebin gerçekleştiğinin kabulü hâlinde, o aşamaya ilişkin yeni bir karar verilmesi olduğu kanaatindeyiz.

Kuşkusuz ki, belirli bir uyuşmazlığa ilişkin yargılamanın farklı aşamalarında farklı yargılamanın yenilenmesi sebeplerinin ortaya çıkması da mümkündür. Örneğin, ilk derece mahkemesine hükme esas alınan bir senedin sahte olduğu (m. 375/1-d); bu karara karşı istinaf talebini reddeden bölge adliye mahkemesi hâkimlerinin yasaklı olduğu (m. 375/1-b); bu kararı onayan Yargıtay hukuk dairesinin heyetçe karar vermemiş olduğu (m. 375/1-a) ileri sürülebilir. Böyle bir durumda, farklı yargılamanın yenilenmesi sebeplerinin her biri ayrı ayrı ilk derece, istinaf ve temyiz aşamasına münhasır olarak ortaya çıkmıştır ve bu nedenle her biriyle ilgili gerekli incelemeyi yaparak karar verecek olan görevli ve yetkili mahkeme o aşamaya ilişkin mahkemelerdir. Bu nedenle, ortak görevli ve yetkili bir mahkeme (m. 110) veya yabancı hukuk sistemlerine benzer özel bir görev düzenlemesi Türk hukukunda söz konusu olmadığından, her bir sebebe ilişkin yargılamanın yenilenmesi davası da ayrı ayrı açılmak zorundadır. Davalar aynı anda derdest ise, üst derecedeki yargılamanın alt derecedeki yargılamanın yenilenmesi davasını bekletici mesele yapması yerinde olacaktır. Zira esasen üst derecedeki yargılama alt derecedeki yargılama ve karar temelinde şekillenmektedir. Bu durumda, alt derece mahkemesinin yargılamanın yenilenmesi davasını kabul ederek yeni bir karar vermesi ve bu kararın kesinleşmesi hâlinde, önceki karara ilişkin üst derece yargılamasının yenilenmesine ilişkin hukukî yarar da ortadan kalkacaktır.

KAYNAKÇA

Akgüner, Kemâl: “Vekil ve Müvekkil Olmayan Kişiler Huzuruyla Dâvanın Görülüp Hükme Bağlanması Haline Dayanan Muhakemenin (Yargılamanın) İadesi ve Bir Yargıtay Kararı”, ABD 1973, S. 4, s. 718-724.

Akkaya, Tolga: “İstinaf İncelemesi Sonunda İlk Derece Kararının Kaldırılması ve Dosyanın İlk Derece Mahkemesine Gönderilmesi”, MİHBİR 15. Toplantı, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Çerçevesinde İstinaf, 6-7 Ekim 2017/Antalya, s. 115-181.

Akkaya, Tolga: Medenî Usûl Hukukunda İstinaf, Yetkin Yayınları, Ankara, 2009 (İstinaf).

Alangoya, Yavuz/Yıldırım, M. Kâmil/Deren-Yıldırım, Nevhis: Medenî Usul Hukuku Esasları, 8. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul 2011.

Arslan, Ramazan: Medeni Usul Hukukunda Yargılamanın Yenilenmesi, Turhan Kitabevi, Ankara 1977.

Arslan, Ramazan/Yılmaz, Ejder/Taşpınar Ayvaz, Sema: Medenî Usul Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara 2016.

Ansay, Sabri Şakir: Hukuk Yargılama Usulleri, 7. Baskı, İstanbul Üniversitesi Yayınları, Ankara 1960 (Usûl).

Ansay, Sabri Şakir: “Muhakemenin İadesi”, Adliye Ceridesi 1938, S. 4, s. 471-503 (Muhakemenin İadesi).

Berki, Şakir: Hukuk Muhakemeleri Usulü, Sevinç Matbaası, Ankara 1959.

Bilge, Necip/Ergun Önen: Medenî Yargılama Hukuku Dersleri, 3. Baskı, Sevinç Matbaası, Ankara 1978.

Bilir, Faruk/Ermumcu, Osman: “Anayasa Mahkemesi’nde Yargılamanın Yenilenmesi”, EÜHFD 2009, S. 2, C. IV, s. 3-23.

Boran Güneysu, Nilüfer: “Yargılamanın İadesi Sebebi Olarak Üçüncü Kişilerin Hükümün İptalini Talep Etmesi”, MİHDER 2016, C. XII, S. 33, s. 23-62.

Bulut, Uğur: Medenî Usûl Hukukunda Davaların Yığılması (Objektif Dava Birleşmesi), Adalet Yayınevi, Ankara 2017.

Döner, Ayhan/Köküsarı, İsmail: “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarının Anayasa Mahkemesi Kararları Bakımından Yargılamanın Yenilenmesi Nedeni Olup Olmayacağı Sorunu”, GÜHFD-Atilla Özer’e Armağan 2008, S. 1-2, C. XII, s. 663-686.

Erdönmez, Güray: “Yeni Bir Senet veya Belgenin Ele Geçirilmesine Dayanan Yargılamanın İadesi Sebebine Eleştirel Bir Bakış”, MİHDER, S. 14, C. 5, 2009, s. 449-478.

Erkuyumcu, Müfit: “İadei Muhakeme”, AD, S. 5, 1947, s. 348-365.

Gehri, Myriam A./Kramer, Michael: Schweizerische Zivilprozessordnung, Orell Füssli Verlag, Zürich 2010.

Gürdoğan, Burhan: Medeni Usul Hukukunda Kesin Hüküm İtirazı, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1960.

İyilikli, Ahmet Cahit: Hukuk Yargılamasında Kesin Hüküm, Yetkin Yayınları, Ankara 2016.

Karafakih, İsmail Hakkı: Hukuk Muhakemeleri Usulü Esasları, Ankara 1952.

Karşlı, Abdurrahim: Medeni Muhakeme Hukuku, 4. Baskı, Alternatif Yayıncılık, İstanbul 2014.

Kıyak, Emre: “Davaya Bakmaktan Yasaklı Hâkimin Görevsizlik Kararı Vermesinin Mümkün Olup Olmadığı ve Davaya Bakmaktan Yasaklı Yargıtay Üyesinin Kullandığı Oyla Kesinleşen Hükme Karşı Hukukî Çareler”, SÜHFD, C. XXIII, S. 1, 2015, s. 255-270.

Kuru, Baki: Hukuk Muhakemeleri Usulü, C. V, 6. Baskı, Demir Demir Yayıncılık, İstanbul 2001 (Cilt 5).

Kuru, Baki: İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı, Yetkin Yayınları, Ankara 2017 (Ders Kitabı)

Meraklı Yayla, Deniz: Medenî Usûl Hukuku’nda İstinaf Kanun Yolunda Yeniden Tahkikat Yapılması, Yetkin Yayınları, Ankara 2014.

Muşul, Timuçin: Medenî Usul Hukuku, 3. Baskı, Adalet Yayınları, Ankara 2012.

Münchener Kommentar zum Zivilprozessordnung, Band II, 4. Auflage, München 2012 (MüKo-ZPO/Yazar).

Namlı, Mert: Türk ve Fransız Medenî Usûl Hukuku’nda Yargılamanın Yenilenmesi, Beta Yayınları, İstanbul 2014.

Özekes, Muhammet: 100 Soruda Medenî Usûl Hukukunda Yeni Kanun Yolu Sistemi İstinaf ve Temyiz, 3. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2016, (Kanun Yolu).

Özekes, Muhammet: Pekcanitez Usûl Medenî Usûl Hukuku, 15. Baskı, On İki Levha Yayınları, C. III, İstanbul 2017.

Pekcanitez, Hakan: Pekcanitez Usûl Medenî Usûl Hukuku, 15. Baskı, On İki Levha Yayınları, C. I, İstanbul 2017.

Pekcanitez, Hakan: “Medeni Usul Hukukunda Yeni Bir Yargılamanın Yenilenmesi Sebebi (HUMK m. 445/11)”, 75. Yaş Günü İçin

Prof. Dr. Baki Kuru Armağani, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara 2004, s. 515-553 (Yargılamanın Yenilenmesi).

Postacıoğlu, İlhan E./Altay, Sümer: Medenî Usûl Hukuku Dersleri, 7. Baskı, Vedat Yayıncılık, İstanbul 2015.

Roth, Marianne/Holzhammer, Richard/Holly, Andrea: Zivilprozessrecht, Manzsche Verlags, Wien 2012

Saenger, Ingo: Zivilprozessordnung Handkommentar, 5. Auflage, Baden-Baden 2013 (Saenger/Yazar).

Şensözen, Vasfi: “İadei Muhakeme”, 3. HD, 08.05.1958, 3286/2868 Kararı Hakkında Bilgi Notu, Jurisdiction, 1958/15, s. 1371-1372.

Stein, Friedrich/Jonas, Martin: Kommentar zur Zivilprozessordnung, Band VI, 22. Auflage, Tübingen 2013 (Stein/Jonas/Yazar).

Tanrıver, Süha: Medenî Usûl Hukuku, C. I, Yetkin Yayınları, Ankara 2016.

Ulukapı, Ömer: Medenî Usûl Hukuku, 3. Baskı, Mimoza Yayınevi, Konya 2015.

Umar, Bilge: Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, 2. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2014 (Şerh).

Umar, Bilge: “Türk Medenî Usûl Hukukunda İadei Muhakeme”, İÜHFİM 1963, C. XXIX, S. 1-2, s. 261-298 (İadei Muhakeme).

Üstündağ, Saim: “Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu’nun 445. Maddesinin 5. Bendine Dayanan Muhakemenin İadesi Talebine İlişkin Düşünceler”, Prof. Dr. Saim Üstündağ – Makaleler İçtihat Tahlilleri Çeviriler, Adalet Yayınları, Ankara, 2010, s. 151-161 (Düşünceler).

Üstündağ, Saim: Medenî Usul Hukukunda Kanun Yolları ve Tahkim, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1968 (Kanun Yolları).

Üstündağ, Saim: Medeni Yargılama Hukuku, C. I-II, 6. Baskı, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, İstanbul 1997 (Medeni Yargılama).

Yavaş, Murat: Medeni Usul Hukukunda Temyiz, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2015 (Temyiz).

Yılmaz, Ejder: “Hukuk Davalarında Yasayollarına Başvuru Hakkı ve Bu Hakkın Sınırlandırılmasının Yerindeliği Sorunu”, TBBD 1988, S. 1, s. 131-155 (Yasayolları).

Yılmaz, Ejder: Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, 2. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2013 (Şerh).

Zöllner, Richard: Zivilprozessordnung, 31. Auflage, Köln 2016 (Zöllner/Yazar).

